

Azərbaycan
Tərcümə
Mərkəzi

Aydın

www.aydinyol.az

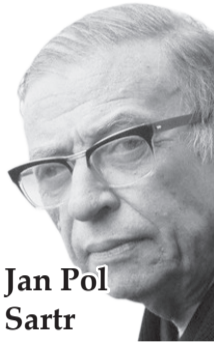
22 aprel 2016-cı il № 11 (70) * Həftəlik ədəbi-ictimai qəzet * Qiyməti 30 qəpik

Səhnəmizin
sönməyən
ulduzu

Nəsimə
Zeynalova

»»» səhifə 10

“Deyə
biləcəyim
hər şeyi
demişəm...”

Jan Pol
Sartr

»»» səhifə 12

Kurt
Vonnequtun
hekayəsi

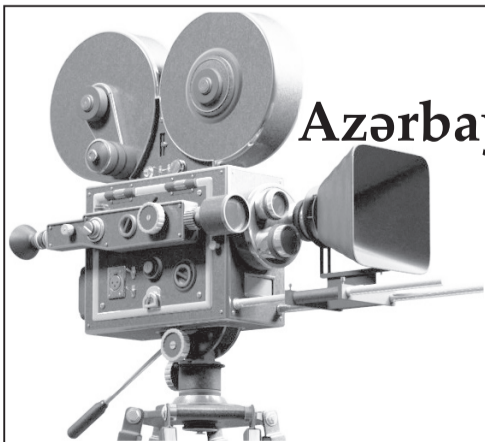
»»» səhifə 13

Cəbhə xəttindən reportaj

Döyüş ruhlı Azərbaycan

»»» səhifə 6

Sovet
Azərbaycanının
ilk
filmləri

»»» səhifə 11

İsveçrədə
Çarli Çaplin
muzeyi
açılıb

»»» səhifə 16

ANONS

“Oxu günü”ndə
“Əsgərə kitab”
aksiyası keçiriləcək

»»» səhifə 3

73 yaşlı sərkərdənin
son rəqsi

»»» səhifə 5

Şalalənin gəlinciyi

»»» səhifə 5

Nazım Hikmətin
şeirində tərcümə
xətalrı

»»» səhifə 8

Doqquzuncu Böyük
Millət Məclisinin
ən yaşlı üzvü

»»» səhifə 9

Yer üzündə neçə növ
haşərat var?

»»» səhifə 14

Siçovullar
ziyanvericidirmi?

»»» səhifə 15

Şekspir vətəninə
kənarda daha
məşhurdur

»»» səhifə 16

Coan Roulinqin
ən sevimli personajının
adı məlum oldu

»»» səhifə 16

Kubada 14-cü
Beynəlxalq Gitara
festivalı başlayıb

»»» səhifə 16

İlham Əliyev İranın rabitə və informasiya texnologiyaları nazirinə "Dostluq" ordeni təqdim edib

Prezident İlham Əliyev İran İslam Respublikasının rabitə və informasiya texnologiyaları naziri, Azərbaycan və İran arasında iqtisadi, ticarət və humanitar sahələrdə əməkdaşlıq üzrə Dövlət Komissiyasının həmsədri Mahmud Vaezinin başçılıq etdiyi nümayəndə heyətini qəbul edib.

Dövlətimizin başçısı İlham Əliyev Mahmud Vaezinin ölkəmiz arasında dostluq əlaqələrinin inkişafı üçün çox böyük işlər gördüyünü,

Azərbaycan xalqı və dövləti tərəfindən bu işlərin yüksək qiymətləndirildiyini dedi. Prezident İlham Əliyev Azərbaycan Respublikası ilə

İran İslam Respublikası arasında dostluq və əməkdaşlıq əlaqələrinin inkişafındakı xüsusi xidmətlərinə görə İranın rabitə və informasiya texnologiyaları naziri Mahmud Vaezinin Azərbaycanın yüksək dövlət mükafatlarından olan "Dostluq" ordeni ilə təltif olunduğunu dedi və ordeni ona təqdim etdi.

Azərbaycanın yüksək dövlət mükafatlarından olan "Dostluq" ordeninə layiq görülməsinə görə dövlətimizin başçısına minnətdarlığını ifadə edən İran İslam Respublikasının rabitə və informasiya texnologiyaları naziri Mahmud Vaezi öz xalqına və öz dinindən olan qonşu Azərbaycan xalqına xidmət etməsindən iftixar hissi duyduğunu vurğuladı.

Aprelin 20-də Azərbaycan-İran dövlət sərhədində Astara çayı üzərində dəmir yolu körpüsünün təməlqoyma mərasiminə toxunan dövlətimizin başçısı bunu ötən müddət ərzində görülən işlərin nəticəsi kimi dəyərləndirdi və ölkəmiz arasında əldə olunan bütün razılaşmaların icra edilməsindən məmnun olduğunu dedi. Prezident İlham Əliyev İstanbulda İran İslam Respublikasının Prezidenti Həsən Ruhani ilə görüşünü və bir daha hər iki tərəfin əlaqələrimizin inkişafı ilə bağlı görülməli işləri müzakirə etdiklərini vurğuladı. Dövlətimizin başçısı İran İslam Respublikasına səfərini də məmnunluqla xatırladı.

Rabitə və informasiya texnologiyaları naziri Mahmud Vaezi İran İslam Respublikasının Prezidenti Həsən Ruhaninin səmimi salamlarını dövlətimizin başçısına çatdırdı. Mahmud Vaezi bildirdi ki, ölkəsinin dövlət başçısı Prezident İlham Əliyev ilə İstanbuldakı görüşünü böyük razılıq hissi ilə xatırlayır. O, dövlət başçılarının rəhbərliyi ilə ölkələrimiz arasında əlaqələrin ikitərəfli və beynəlxalq əməkdaşlıq sahələrində uğurla inkişaf etdirildiyini vurğuladı.

Dövlətimizin başçısı Prezident Həsən Ruhaninin salamlarına görə minnətdarlığını bildirdi, onun da salamlarını İran Prezidentinə çatdırmağı xahiş etdi.

Ali məktəb tələbələri arasında informatika üzrə Ümumrespublika Olimpiadasına start verilib

Heydər Əliyev Fondu, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi (RYTN), Təhsil Nazirliyi və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının İnformasiya Texnologiyaları İnstitutunun birgə təşkilatçılığı ilə "Ali məktəb tələbələri arasında informatika üzrə Ümumrespublika Olimpiadası"nın açılış mərasimi keçirilib.

Açılış mərasimində Heydər Əliyev Fondu, RYTN, Təhsil Nazirliyi və Qafqaz Universitetinin nümayəndələri iştirak ediblər.

17 may - Dünya Telekommunikasiya və İnformasiya Cəmiyyəti Gününə həsr olunmuş olimpiadanın məqsədi ali məktəb tələbələrini informatika, proqramlaşdırma sahəsindəki biliklərinin və bu sahəyə olan marağının artırılması, habelə sahə üzrə seçilən tələbələrin beynəlxalq Olimpiadalara cəlb edilməsidir.

Olimpiada iki mərhələdən ibarətdir.

Bu il respublika üzrə 22 ali təhsil müəssisəsindən 55 komanda olimpiadada iştirak etmək üçün www.olimpiada.az saytı vasitəsilə qeydiyyatdan keçib.

Olimpiada beynəlxalq "ACM/ICPC" (Ali məktəb tələbələrindən ibarət komandalar arasında informatika üzrə beynəlxalq olimpiada) və "IOI" (Şagirdlər arasında informatika üzrə beynəlxalq olimpiada) qaydaları üzrə www.e-olymp.com/az saytı vasitəsilə keçirilir. Qaydalara əsasən, hər bir təhsil müəssisəsi üzrə ən yaxşı nəticə göstərən yalnız bir komanda olimpiadanın final mərhələsinə vəsiqə qazanır. Finalda ən yaxşı nəticə göstərən 4 komanda qalib elan ediləcək.

Final mərhələsi isə aprelin 30-da keçiriləcək.

Qaliblər "HP", "Nar" və "Caspian Telekom" şirkətlərinin təqdim etdiyi qiymətli hədiyyələr, habelə RYTN tərəfindən fəxri fərman və diplomla mükafatlandırılacaqlar.

Təsisçi: Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi
Baş redaktor: Yaşar Əliyev
İcraçı direktor: Bəhlül Seyfəddinoğlu
Redaksiya heyəti: Nəriman Əbdülrəhmanlı, Feyziyyə, Nərinə Əliyeva, Rəbiqə Nazimqızı
Qəzet 2014-cü ilin 24 oktyabrından çıxır.
"Azərbaycan" nəşriyyatında çap olunub.
Tiraj: 1250. **Sifariş:** 1138
Ünvan: Bakı, Topçubaşov küçəsi 74.
Telefon: 595 16 05.
E-mail: aydinyol.az@gmail.com
Qəzet Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatdan keçib.
Şəhadətnamə nömrəsi: 3899

Daşkənddə keçirilən dəb nümayişində Qarabağın milli geyimləri də təqdim edilib

Özbekestan Rəssamlıq Akademiyasının təşəbbüsü ilə Daşkənddə keçirilən Təsviri İncəsənət Festivalı çərçivəsində dəb nümayişi olub. Nümayişdə ölkənin gənc modelyerlərinin kolleksiyaları təqdim edilib.

Sərgidə Azərbaycanın Özbəkistandakı səfirliyi və bu qurumun nəzdindəki Heydər Əliyev adına Mədəniyyət Mərkəzinin əməkdaşları, Özbəkistan Rəssamlıq Akademiyasının rəhbərləri, Kəmaləddin Behzad adına Rəssamlıq və Dizayn İnstitutunun müəllim və tələbələri, tanınmış mədəniyyət və incəsənət xadimləri, bu sahədə çalışan müəllim və tələbələr, mətbuat nümayəndələri iştirak ediblər.

Tədbirdə Mədəniyyət Mərkəzinin təşəbbüsü ilə məşhur "Sarı gəlin" xalq mahnısının sədalari altında modelyer qızlar Qarabağ milli geyimlərini nümayiş etdirib. Buraya XVII-XIX əsrlərə aid Qarabağın bir sıra mərasim, toy libasları, şənlik geyimləri, bölgənin zadəgan xanımlarının geyimləri daxildir. Xüsusi daşqaşlarla bəzədilən və ipəkdən hazırlanan geyimlər böyük ma-

raqla qarşılıb və Festivalın Təşkilat Komitəsi tərəfindən xüsusi mükafata layiq görülüb.

Festival çərçivəsində iştirakçılara Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi olan Qarabağda xalqımızın yaratdığı zəngin mədəni irs haqqında məlumatlar toplusu təqdim olunub.

Xatırladıq ki, Qarabağ geyimləri Bakı Geyim Evi tərəfindən hazırlanıb və Mərkəzin "Azərbaycan milli geyimləri" muzeyində daimi nümayiş etdirilir.

Qulu KƏNGƏRLİ

Milli Kitabxanada “Azərbaycan xalqına qarşı 1918-ci il soyqırımları” kitabının təqdimatı olub

Aprelin 21-də M.F.Axundzadə adına Milli Kitabxanada Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının (AMEA) A.Bakıxanov adına Tarix İnstitutunun və Hərbi Prokurorluğun birgə layihəsi əsasında hazırlanaraq nəşr olunmuş “Azərbaycan xalqına qarşı 1918-ci il soyqırımları” kitabının təqdimatı keçirilib.

AzərTAC xəbər verir ki, təqdimat mərasimində soyqırımı qurbanlarının xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilib.

Kitabxananın direktoru, professor Kərim Tahirov bildirib ki, ümummilli lider Heydər Əliyevin 1998-ci il 26 mart tarixli Fərmanı ilə 31 mart- Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü elan edilib. Yetmiş illik sovet rejiminin nəticəsi idi ki, ölkəmizdə kitabxanalarda ermənilər tərəfindən törədilmiş bu hadisələrə aid sənəd tapılmırdı.

Bildirilib ki, xalqımızın başına gətirilən faciələrin tarixini araşdırmaq və onu dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq yalnız dövlət müstəqilliyimizi bərpa etdikdən sonra mümkün olub. Alimlərimiz dünya arxivlərindən tapdıqları materiallar əsasında kitablar hazırlayıb. Kərim Tahirov Tarix İnstitutunun tarixi faktlar əsasında bu hadisələrə aid çoxlu sayda kitablar çap etdirməsini yüksək qiymətləndirib.

Qeyd olunub ki, arxiv sənədləri əsasında hazırlanan bu kitabda yer alan materialların əksəriyyəti Tarix İnstitutunun əməkdaşlarının məqalələridir.

Mədəniyyət və turizm nazirinin birinci müavini Vaqif Əliyev xalqımızın XX əsr ərzində dörd dəfə deportasiyaya məruz qaldığını vurğulayaraq bildirib ki, vaxtilə müstəqil dövlətimiz olmadığı üçün bu faktları beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırma bilməmişik. Müstəqilliyimizi bərpa etdikdən sonra bu istiqamətdə ciddi işlər görülür. Bu sahədə aparılan elmi tədqiqatlar ölkə başçısı tərəfindən yüksək qiymətləndirilir. O söyləyib ki, Tarix İnstitutunun apardığı məqsədyönlü iş tədqiqatlarıdır.

Tarix İnstitutunun direktoru, Milli Məclisin deputatı, AMEA-nın müxbir üzvü Yaqub Mahmudov zaman-zaman Azərbaycan xalqına qarşı dəhşətli soyqırımları həyata keçirildiyini bildirib.

Qeyd olunub ki, böyük dövlətlərin köməyi ilə qəsbkar ermənilər Azərbaycan və Şərqi Anadolu torpaqlarını aborijen türk-müsəlman əhalidən təmizləyərək “Böyük Ermənistan” dövləti yaratmağa cəhd göstərirlər. Bolşevik şinelı geyinmiş Stepan Şaumyanın başçılıq etdiyi daşnak-bolşevik rejiminin qabaqcadan düşünüülərək planlı surətdə Bakıda və Bakı quberniyası ərazisində həyata keçirməyə başladığı soyqırımları 1918-ci ilin mayında İrəvan və ətrafındakı Azərbaycan torpaqlarında yaradılmış Ararat-Ermənistan Respublikası tərəfindən daha amansızlıqla davam etdirilib. Kütləvi soyqırımları 1914-1918-ci illərdə bütün Azərbaycan torpaqlarını və Şərqi Anadolunu əhatə edib, yüz minlərlə dinc türk-müsəlman əhali xüsusi qəddarlıqla qətlə yetirilib.

Azərbaycan xalqına qarşı soyqırımı siyasətinin bu gün də davam etdirildiyini qeyd edən Y.Mahmudov Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi barədə danışıb, bədnam qonşularımızın torpaqlarımızda, o cümlədən 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Xocalıda törətdiyi qanlı faciələri xatırladıb.

Y.Mahmudov azərbaycanlılara qarşı törədilən soyqırımları ilə əlaqədar ümummilli lider Heydər Əliyevin imzaladığı sənədlərin əhəmiyyətini diqqətə çatdırıb.

Bildirilib ki, Tarix İnstitutunda bu sahədə qarşıya qoyulan vəzifələrin yerinə yetirilməsi üçün kompleks tədbirlər reallaşdırılır. Son illərdə institutun əməkdaşları Azərbaycan xalqına qarşı həyata keçirilən soyqırımları ilə bağlı materialları əks etdirən külli miqdarda sənədləri dünyanın müxtəlif ölkələrindəki arxivlərdən gətiriblər.

Azərbaycan Respublikasının hərbi prokurorunun müavini Rəsim Kazımov kitabın arxiv sənədləri üzərində aparılmış elmi-tədqiqat işlərinin nəticəsi olaraq ərsəyə gəldiyini söyləyərək bu baxımdan nəşrin böyük əhəmiyyət daşıdığını deyib. Bildirib ki, kitabın yazılmasında arxiv materialları ilə yanaşı, Hərbi Prokurorluqda yaradılmış Memorial Soyqırımı Muzeyində saxlanılan fotosənədlərdən də istifadə edilib. O, törədilmiş soyqırımı hadisələri ilə əlaqədar aparılan cinayət işlərindən də danışıb.

Daha sonra çıxış edən Milli Məclisin deputatları – Fəzail İbrahimi, Aydın Mirzəzadə, Bakı Dövlət Universitetinin professoru Atamoğlu Məmmədov kitabın elmi məqalələrlə yanaşı, arxiv sənədləri, faktlarla da zəngin olduğunu söyləyiblər.

Qeyd edək ki, Tarix İnstitutu elmi şurasının qərarı ilə nəşr olunan kitabın layihə müəllifləri bu elm müəssisəsinin direktoru Y.Mahmudov və Azərbaycan Respublikasının hərbi prokuroru, general-leytenant Xanlar Vəliyevdir.

Əlağa Şıxlınskinin “Mənim xatirələrim” kitabı Moskvada çapdan çıxıb

Moskvada, “OLMA Media Qrup” nəşriyyatında Əlağa Şıxlınskinin “Mənim xatirələrim” kitabı çapdan çıxıb.

Rusiya İmperator Ordusunun və Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin sərkərdəsi, sovet dövlətinin hərbi xadimi, artilleriya generalı Əlağa Şıxlınskinin təqdimata ehtiyacı yoxdur, özü də təkə Vətəni Azərbaycanda yox.

Nəşrin titullarında deyilir: “Ötən əsrin əvvəllərində” artilleriyanın allahı” adlandırılan general Şıxlınskinin adı Rusiyanın sərhədlərindən çox-çox uzaqlarda şöhrət qazanıb. “Şıxlınski üçbucağı”, “Şıxlınski düsturu” yüksək qiymətləndirilib.

1944-cü ildə nəşr olunan “Mənim xatirələrim” kitabının birinci nəşrinə Ə.Şıxlınski ilə birlikdə Port-Artur döyüşündə iştirak edən, Stalin mükafatı laureatı, hərbi elmləri doktoru, professor Yevgeni Barsukovun yazdığı müqəddimə bu nəşrdə də təkrar verilib.

1985-ci ildə bu kitabın ikinci nəşri işıq üzünə görüb.

“Azərbaycan xalçaları” jurnalının yeni sayı işıq üzünə görüb

○ “Azərbaycan xalçaları” elmi-publisistik jurnalının yeni – XVII nömrəsi işıq üzünə görüb. AzərTAC xəbər verir ki, oxucular jurnalın bu nömrəsində də Azərbaycanın ictimai, mədəni, elmi həyatına dair rəsmi xronika ilə, maraqlı materiallarla, həmçinin incəsənət, tarix, ayrı-ayrı xalq təbiiq sahələrini əhatə edən müəllif yazıları ilə tanış ola biləcəklər.

Tarix elmləri doktoru, professor Zabil Bayramlının “Səfəvilər dövlətinin etnik mənsubiyyətinə dair”, tarix üzrə fəlsəfə doktoru, professor Vidadi Muradovun “XVIII-XX əsrin əvvəllərində Naxçıvan diyarında dabbəçilik sənətinin vəziyyəti”, tarix üzrə fəlsəfə doktoru Pərvin Gözəlovun “Naxçıvan xanlığının yeni aşkar olunmuş döyüş və dövlət bayraqları”, Şahin Əhmədovun “Kolanılar”, Bayram Quliyevin “Elxanilər dövründə Azərbaycanın dini və xatirə tikililəri” kimi məqalələr milli tarixşünaslığımızın aktual məsələlərinə həsr edilib. Tarix elmləri doktoru, professor Şirin Bünyadovun “Orta əsr Azərbaycan şairləri xalçılıq haqqında” adlı məqaləsi həm filologiya, həm də etnoqrafiya elmləri baxımından maraqlı kəsb edir. Burada Qətran Təbrizi, Nizami Gəncəvi, Məhsəti Gəncəvi və s. kimi şairlərin yaradıcılığında öz əksini tapmış

xalçılıq terminləri, xalçanın xalq məişətində istifadəsinə dair fikirləri araşdırılıb, nümunələr əsasında təhlil edilib. Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Nailə Əskərin “Ahilik: sosio-kultural cərəyan” adlı məqaləsində XII-XIII əsrlərdə Şərqdə, xüsusilə Azərbaycanda və Anadoluda geniş təşəkkül tapmış bu məşhur sənətkar birliyindən, onun fəaliyyət prinsiplərindən, ictimai həyatdakı rolundan bəhs olunur.

Jurnal ənənəvi olaraq həm respublikamızda, həm də xarici ölkə muzeylərində saxlanılan Azərbaycan xalçaları və xalça məmulatları haqqında ictimaiyyəti məlumatlandırır. Bu nömrədə oxucular Şirvanşahlar sarayında mühafizə olunan xalça və xalça məmulatları, onların tarixi, texniki göstəriciləri haqqında məlumat ala biləcəklər.

Tarix üzrə fəlsəfə doktoru Akif Quliyevin “XIV əsrin sonu-XVI əsrin əvvəllərində Şirvanşahlar dövlətinin pul işi” adlı məqaləsi son illərdə Şirvanşahlar dövlətinin tarixinə dair aparılan əhatəli tədqiqatlar əsasında hazırlanıb. Jurnalda xarici müəlliflərin Qafqaz, o cümlədən Azərbaycan xalçılıq tarixinə dair maraqlı məqalələri də yer alıb.

“Oxu günü”ndə “Əsgərə kitab” aksiyası keçiriləcək

Mütaliyə diqqətin artırılması məqsədi daşıyan “Oxu günü-2” festivalında “Əsgərə kitab” adlı kitab aksiyası keçiriləcək.

“Hədəf” nəşrlərindən AzərTAC-a bildirilib ki, ideya rəhbəri filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Şəmil Sadiq olan “Oxu günü-2” çərçivəsində əsgərlərimiz də yaddan çıxmayıb. Belə ki, “Oxu günü”ndə iştirak edən oxucular kitablarını aksiya üçün nəzərdə tutulmuş guşəyə təqdim etməklə onları əsgərlərə hədiyyə edəcəklər.

Aksiya üçün toplanan kitablar əsgərlərə göndəriləcək. Məqsəd vətənin keşiyini çəkən əsgərlərin də “Oxu günü”nün iştirakçısı olduqlarını bildirmək və hədiyyə olunan kitablarla onların asudə vaxtlarının səmərəli təşkilində iştirak etməkdən ibarətdir.

“Qanlı Yanvar” filmi “Fəcr” film festivalında nümayiş olunacaq

Tehranda 34-cü Beynəlxalq “Fəcr” Film Festivalı başlayıb. Tehranın möhtəşəm “Çaharsu” kinoteatrında keçirilən festivalda dünyanın 50 ölkəsini təmsil edən 64 film nümayiş olunacaq. Azərbaycan kinosunu festivalda Vahid Mustafayev “Qanlı Yanvar” filmi təmsil edəcək. Festival çərçivəsində filmin təqdimatı keçiriləcək.

Festivalın baş direktoru, İrənin tanınmış mədəniyyət xadimi Əmir İsfəndiyari AzərTAC-a müsahibəsində bildirib ki, Azərbaycan istehsalı olan filmin festivalda nümayiş etdirilməsi əhəmiyyətli olacaq. Hər iki xalqın mədəniyyətində oxşar məqamlar çoxdur. Azərbaycan filmlərinin İranda, İran filmlərinin isə Azərbaycanda nümayiş etdirilməsi xalqlarımızın bir-birini daha yaxından tanımasına köməklik göstərər. Bu isə dövlətlər və xalqların mədəni əlaqələrinin genişlənməsinə səbəb olar.

Ə.İsfəndiyari onu da qeyd edib ki, festivala təqdim olunan film Azərbaycan xalqının müstəqillik və azadlıq uğrunda mübarizəsindən bəhs edir: “İran xalqı da azadlıq uğrunda çox çətin mübarizə yollarından keçib. Ona görə də düşünürəm ki, Vahid Mustafayev “Qanlı Yanvar” filmi festivalda mükafat qazanmaq şansına malikdir”.

Festival aprelin 24-dək davam edəcək.

Rabil KƏTANOV

Artıq neçə aydan bəridir ki, ARNK yanında Tərcümə Mərkəzində "İşlək orfoqrafiya lüğəti" üzərində iş gedir. Məqsəd, hazırda istifadədə olan "Azərbaycan dilinin orfoqrafiya lüğəti"ndə yer almış minlərlə yazılış səhv, qəliz ərəb, fars sözlərinin, mənası və mənbəyi bilinməyən söz və söz birləşmələrinin, müxtəlif şəkilçilər və hallandırmalarla artırılmış, bəzən iki-üç şəkildə verilmiş ifadələrin, eləcə də sahə lüğətlərinə aid terminlərin, dərman, kimyəvi element adlarının təmizlənməsi, əvəzində milli ədəbi nümunələrdən aranıb tapılmış sözlər daxil edilməklə, işlək, aydın dil vəsaitinin ərsəyə gətirilməsidir. Adıçəkilən kitabdan, orfoqrafiya lüğəti qaydalarına uyşmayan sözlərin təsnifatını nəzərinizə çatdırır, oxucuların, dil və lüğət mütəxəssislərinin fikir və mülahizələrini, irad və təkliflərini gözləyirik. "Aydın yol"

(Əvvəli ötən saylarımızda)

"Azərbaycan dilinin orfoqrafiya lüğəti"ndən çıxarılan sözlərin təsnifatı

Orfoqrafiya lüğətinin tərfi: "Orfoqrafiya lüğəti - sözlərin düzgün yazılış qaydasını bildirən dil vəsaitidir".

Mənası anlaşılmayan sözlər	Dialekt və ara sözləri	İşlənməyən ərəb, fars, rus və digər əcnəbi sözlər	Terminlər	Süni sözlər və söz birləşmələrindən düzəldilən qurama sözlər	Lüzumsuz sözlər və söz hallandırmaları
avloş ayacıq batqı bayağılaşdırıcılıq bayquşvarılıq belsapılı beüz boşqabaoşxarlıq boşqabvarılıq boşqalma boy-baş bozqızılağacı bozqızılağacılıq bölgüaçma böyrəkşəkillilik böyükdövlətçi böyükdövlətçilik böyükxana böyükolma böyükyaşlılıq bubkaçalan bubkaçalma bud-bud buğdayıolma burasız-orasız burjua-yunker butulkaboğaz butulkaboğazlı butulkaboğazlıq buynuz-udlaq buzolma bütün-bütünə çağıldanma çağıldanmaq çağıldatma çağıldatmaq çağıltılı çağıltısız çağla car-car car-cur cariyəliketmə cavabdəhəndəlik cəğəni cəhcik cəhcikli cəhciksiz cəhledən cəhletmə cəmcəmli cənlənmə cənlənmək cərgəvi cəvahirfuruşluq cəzanə cəzbəli cəzbəsiz cıbrıqınıçıxaran cıbrıqınıçıxarma cıbrıqçıxan cıbrıqçıxarma cıbrıqçıxma cıbrıqlama cıbrıqlamaq	basmarlatma basmarlatmaq başıküllülük başıqapazlılıq batlaqlı batlaqlıq bozlayıb-hönkürmə bozlayıb-hönkürmək börkatma börkqapan börkqapma büküb-bükmələmə cələkləmə cələkləmək cələklənmə cələklənmək cələklətmə cələklətmək cələkli cələksiz dağal-cığal dağal-dağal danaça danqa-danqa danlaq-dansaq danlaq-dansaqlı danlayıb-dansima danlayıb-dansimaq dansaqlı dansaqlı dansaqsız dara-barasalma darasaq darıxsınma darıxsınmaq davacılıq davacılıq dava-dartış dava-mərkəli dava-mərkəsisiz dava-şavalı dava-şavasalma dayçabala dazlama dəbərdə-dəbərdə dəbərdilə-dəbərdilə dəbərdilmə dəbərdilmək dəbərə-dəbərə dəbərilə-dəbərilə dəbərilmə dəbərilmək dəbərişə-dəbərişə dəbərişmə dəbərişmək dəmbər dəmbərcək dəmbərə-dəmbərə dəmbərəgöz dəmbərəgözlü dəngül dəngüllük dəngüş	bugün-yarın canpərvər cavabdəhəndə cavabən cavanmərd cavanmərdlik cavidani cay cek cəbhəcövvhər cəbrən cədəl cədəlgah cədid cəfadidə cəhl cəhlkar cəhlkarlıq cələsə cəmadat cəmədiyələxır cəmədiyələvvəl cəmən cəngcu cənnətməkanlıq cərahət cəridə cəsəmət cəsamətli cəvahirfuruş cəzbə cəzə-fəzə cəzirə cəzirəvi cəzm cidalgah ciddən cif civəgah civəkar civəkarlıq ciyərguşə ciyərsuz cizyə cövləngah cövr cuy cuybar cübbə-cövşən cülus cünb cünbüş çak çakər çakəranə çarguşə çargül çarsu çexol çexollu çexolluq çexolsuz çervonluq	ataksiya ataraksiya atelektaz atemologiya atenari (-lər) ateroma ateromatoz atlantrop atmofil atomist atomizm atomoxod atonal atoniya atreziya attosaniyə attraksiya aukit auksanometr auksin (-lər) auksorom (-lar) autentik autoantikli (-lər) autopsiya autoradiografik autoradiogram autoreproduksiya autosintetik autosom autotomiya avenin avers avizo avlakogen avometr avstralopitek avstralorp avtarkiya avtokod avtokollimasiya avtokollimator avtoqamiya avtomotor avtomotorevyu avtooperator avtopansionat avtoparazit avtoplastika avtoplatforma avtopnevmatik avtopoliqon avtopolimer avtorist avtoritarlaşmaq avtorota avtoşin avtoşturman avtotipiya avtotomiya avtotorna avtotransformator avtotrof avunkulat	belemnit (-lər) bellini (-lər) beltir (-lər) bemba (-lar) boykotdən boykotetmə boynuburuqluq boynubükükboxan boynubükükboxma boynubükükqalan boynubükükqalma boynudərisiz boynuxəzsiz boyudoluq bozbaş-küftə böhtanatan böhtanatma böhlümlü-ləçəkli böhlümlüyarpaq böyrəkdənkənar böyükaddımlı böyükbuynuzlu böyükdanışan böyükdanışma böyükgözlü böyükgözlülük böyükintensivli böyükintensivlilik böyük-kiçikyeribilən böyük-kiçikyeribilmə böyüklükətmə böyükmiqyaslılıq böyüksüzqalan böyüksüzqalma böyüksüzolma böyür-yan brifinqkeçirmə briqadirlikdən briqadirliketmə briqadirolma brizol-briket brokerliketmə brokerolma bronetdirmə bronetmə bubliksatan bubliksatma bucaqölçmə budaqvermə budkaaçan budkaaçma budkaişlədən budkaişlətmə bufet-mətbəx bufet-yeməxana buxaq-peysər buxarburaxma buxarqızdırma buxarlanıb-itmə buxar-lava bulaqçı bulaşlıq-çirkli	astroturf auterninq aviaklub aviamayak aviapark aviapoçt aviaşou aviatral avrall avtoalov avtobufet avtoçən avtodidakt avtodin avtodrezin avtodükən avtodüşərgə avtoekskursiya avtoekspres avtoemal avtoemissiya avtofit avtogemoterapiya avtoxət avtoxizək avtoxromiya avtoxton avtoxtoniya avtoinduksiya avtointoksikasiya avtoklav avtoklub avtokorrektor avtokorrelyasiya avtokosmetika avtokrançılıq avtokros avtoqaz avtoqoşucu avtoqrafiya avtoqravıra avtoqreyd avtoqreyder avtol avtolitoqrafiya avtoliz avtolmanol avtolokalizə avtomasaj avtomenyu avtometamorfizm avtometriya avtotərəzi aymak azkarbonlu azoboya azoqrup azonallıq bakirmi (-lər) basmacıq

(Davamı gələn sayımızda)

II YAZI

○ - **Senyor, ötüb keçmə, bir dayan, gəl bizə qoşul, birlikdə rəqs edək!**

**Onu səsləyən qarabəniz gözəlin çöhrəsində elə bir təbəssüm var ki, adamın canını alır. Qırmız rəngli uzun libasının ətəklərinə rəngli saplardan iri güllər toxunub. Hөрüklərinə bağladığı al çiçəklər isə onu lap su sonasına bənzədir. Üstəlik, ətəyindən aşağı bir neçə rəngli lent sallanıb. Yəqin, bu gözəl rəqs edəndə lentlər də fırfıra kimi onun ətrafında dolaşır...
Buenos-Ayres həmişəki kimi tanqonun sehrinə bürünüb. Qəlbləri riqqətə gətirən bu qız da Plasa Dorreqa meydanından ötüb-keçənlərə aman vermir, onlarla rəqs edib pul qoparmağa çalışır. Əslində, başqa çarəsi yoxdur. Bacardığı budur, küçədə tanqo oynamaqla çörək pulu qazanır. Qızın bayaqdan "senyor, senyor" deyərək çevrəsində fırlandığı 73 yaşlı kişi isə gülümsəyərək, hər cür bəhanə ilə bu füsunkar "şeytanın" əlindən qurtulmaq istəyir...**

Yaşı ötsə də, qəlbi hələ də gənclik həvəsi ilə döyünən bu şəxs Azərbaycanın əfsanəvi hərbcisi Vəli bəy Sadıq bəy oğlu Yadigarovdur. O, uzun illərdir ki, Argentinada mühacir həyatı sürür.

...Rəqqasə qocanın əlindən tutub özünə sarı dartır:

- Senyor, gəl, incitmə məni, bir tanqo nədir ki?! Mənə də, qəlbinə də bir rahatlıq ver...

Qoca əlini geri dartmaq istəyir:

- Bir dayan görüm... Ömrümdə tanqo oynamamışam, axı... Bu yaşda məni...

Sözünü bitirməyə macal tapmadı. Üzündə ona sarmaşlıq kimi sarılmış rəqqasənin ilq nəfəsini duydu, gözlərini yumdu. Qızın saçdığı tərəvət ətri hushunu başından çıxardı. Aman Allah, bu tərəvət ətri onu Azərbaycana, nisglini çəkdiyi gənclik illərinə qaytardı...

...1920-ci ilin martında, Novruz axşamı erməni quldurları Şuşa, Laçın, Xankəndi, Xocalı və Əsgərana xaincəsinə hücumu keçdilər. Vəhşilər qarşısına çıxan hər şeyi dağıdı, qocalara, qız-gəlinə, hətta körpə uşaqlara belə aman vermirdilər.

Başda general-mayor Həbib bəy Səlimov olmaqla Qarabağ Ərazi Qoşunları təpədən-dırnağadək silahlanmış düşməne layiqincə cavab verdi. Azərbaycanın milli ordu hissələri aprelin 3-də əks-hücumu keçdi. 12 günlük ölüm-dirim mübarizəsində ermənilər darmadağın edildi və Qarabağın bütün şəhər və kəndlərində yenidən üçrəngli bayrağımız dalğalandı.

...Vəli bəyin dəstəsi Qarabağda ermənilərin viran qoyduğu növbəti kəndi azad edəndə bir qız ona sarılıb hönkür-hönkür ağlamışdı. Ermənilər onun bütün ailə üzvlərini qılıncdan keçirmişdi, qız isə təsadüf nəticəsində sağ qalmışdı. Amma həm qorxudan, həm də həyəcədən tir-tir əsirdi. Vəli bəy hər şeyə rəğmən bu qızın bənzərsiz gözəlliyinə heyran qaldı, qızın saf ruhunu və dağ bənövşəsinin ətrini xatırladan incə tərəvətini duymuşdu.

- Adın nədir?

- Banu...

- Banu ağlama... İnan Allaha ki, qisasını o əclafardan alacağam!

Vəli bəy Yadigarov bir bəy kimi sözünə əməl etdi. Başçılıq etdiyi eskadron Qarabağ uğrunda döyüşlərdə xüsusilə fərqləndi. 3-cü Şəki süvari alayının komandiri, polkovnik Tonkiyev martın 26-da general-mayor Həbib bəy Səlimova göndərdiyi məktubda yazırdı:

"Bu gün, martın 26-da artilleriya və tüfəng hazırlığından sonra Çaylı və Bürcü kəndləri azad olunub. Ermənilər Çaylıdan qərbə - dağların şərq ətəklərinə çəkilib. Bir neçə quldur öldürülüb. Bizim tərəfdən isə bir neçə əsgər yaralanıb. Düşmənin çoxsaylı süvari dəstəsini vahimə içində qaçmağa məcbur etmiş 1-ci yüzliyünün korneti Vəli bəy Yadigarovun çevik süvarilərinin hücumunu xüsusi qeyd etmək istəyirəm".

Vəli bəy Azərbaycanı tərk edir, əvvəl Gürcüstanda, sonra isə Türkiyədə Atatürkün ordusunda azadlıq yürüşündə iştirak edir. Bu zaman Sovet qoşunları Polşaya hücumu keçir. Vəli bəy, qardaşlarının Azərbaycanda bolşeviklər tərəfindən repressiyalara məruz qalmasından xəbər tutur.

Qisas hissi ilə yaşayan hərbcı Polşaya gedir.

Sovet-Polşa müharibəsinin ilk günlərində 20-dən çox azərbaycanlı zabit Polşa ordusu sıralarına qəbul edilir. Vəli bəy 7-ci süvari polkunun komandiri müavini təyin edilir. Milliyyətə polyak olan qızla evlənərək, gəldiyi ölkənin dilini mükəmməl öyrənir. 1933-cü ildə Varşavada "Mustafa Axmatoviç adına tatar-ulan alayının hərbi tarixi oçerki" adlı kitab yazır və burada Polşa, Krım, Litva, Rusiya müsəlmanlarının Polşadakı hərbi xidmətini dolğun şəkildə əks etdirir (Yeri gəlmişkən, kitab 1990-cı ildə Varşavada təkrar nəşr olunub).

Faşistlərin Polşaya hücumu zamanı Vəli bəy 1939-cu il, sentyabrın 11-də təşkil olunmuş Mazovetski süvari briqadasına qarargah rəisi təyin edilir, Polşanın işğalından sonra Armiya Krayovanın tərkibinə daxil olan "Jelen" polkunun komandiri kimi Varşava üsyanında (1944) iştirak edir.

Vəli bəy 1945-ci ildə Polşaya sovet qoşunlarının yeridilməsi ilə bənzər. Müharibədən sonra yenidən mühacir həyatı yaşayaraq Argentinaya gedir, bu ölkədə Polşa və Qafqaz mühacirləri cəmiyyətlərinin fəal üzvünə çevrilir. Vəli bəy Azərbaycanın "İgid ordeni" ordeni, Polşanın 4 ordeni ilə təltif edilir. Azərbaycanlı sərkərdə 1971-ci il, dekabrın 3-də Buenos-Ayresdə vəfat edib, lakin öz vəsiyyəti ilə məzarı 1990-cı ildə Polşaya köçürülüb.

...1971-ci ilin xoş payız günüdür. Vəli bəy küçədə rəqqasəlik edən qıza qoşulub Buenos-Ayresin göbəyində, özü də yüzlərlə adamın gözü qarşısında tanqo oynayır. Bəlkə də 73 yaşlı qocanın ürəyinə damıb ki, bu, onun həyatda oynadığı son rəqsdir...

Fərhad SABİROĞLU

Şəlalənin gəlinciyi

Fərhad ABDULLAYEV

Ermənistan ədliyyə naziri Arpine Ovannisyan bəyan edib ki, ölkəsi Azərbaycan ordusunun son hərbi əməliyyatları ilə bağlı Beynəlxalq Tribunal müraciət edəcək. Nazir həmçinin bildiriş ki, Azərbaycan irqçilik zəminində cinayətlər törədərək Talış kəndində dinc erməni əhalisini qırıb, bu səbəbdən də Haaqa tribunali və Avropa İnsan Haqları Məhkəməsi qarşısında məsələ qaldırılacaq.

...1993-cü ilin 2 aprelində baş vermiş bir hadisə hələ də gözlərim önündədir. Kəlbəcər oda-alova bürünmüşdü. Rayon mərkəzi uğrunda ölüm-dirim savaşı gedirdi. Erməni quldurları Kəlbəcəri bütün istiqamətlərdən güclü atəşə tutmuşdular.

Vertolyotlara minməyə macal tapmayanlar canlarını qurtarmaq üçün ayaqyalın, başaıçlıq dolama yollarla dağdan aşağı qaçırdılar. Şaxtalı aprel günü qadınların ah-naləsi, körpələrin ağlaşması, partlayan mərmir səsləri bir-birinə qarışıb əlçatmaz qayalarda əks-səda verirdi.

Biz, paytaxtdan gəlmiş bir qrup jurnalist, dağın zirvəsində - Güzgü deyilən yerdə dayanmışdıq. Hərbcilərin qəti əmrinə baxmayaraq, aşağı enmək istəmirdik. Birdən diqqətimi 4-5 yaşlarında bir qızçıq cəlb etdi. Əynində qırmızı yun jaket, ayağında palçıqlı qaloş vardı. Yol kənarında qalmış kimsəsiz zavallı için-için ağlayırdı. Uşağa yaxınlaşdım:

- Niyə ağlayırsan? Ananı itirmisən?

Qız üzümə baxmadan başını yellədi.

- Yox...

- Bəs valideynlərin hanı? Niyə tək dayanmısan?

Qız hıçqıraqdan boğula-boğula cavab verdi:

- Evimizə istəyirəm. Gəlinciyim evdə qaldı, anam götürmədi...

Çaşıb qaldım. Nə deyəydim ona? Bu vurhavrda, qaçaqcaqda gəlincikmi yada düşür?

- Adın nədir?

- Şəlalə.

- Şəlalə, ağlama, gəl ananın yanına aparım səni, dəyərəm, təzəsini alar.

Qızçıq təzədən göz yaşını tökməyə başladı:

- İstəmirəm! Öz gəlinciyimi istəyirəm!

Şəlaləni qucağıma aldım. Göz yaşlarını sildim. Bu an anası da gəlib çıxdı, onu danladı, sonra da darta-darta apardı. Qız gedə-gedə dönüb mənə baxırdı. Baxışları ilə sanki demək istəyirdi ki, əmi, qoyma düşmən mənim gəlinciyimi öldürsün, yalvarıram, onu xilas elə...

Erməni xanım nazirin bəyanatını oxuyanda balaca Şəlaləni xatırladım. Bəs minlərlə alagözlü Şəlalənin, Aygünün, Günayın və daha neçə-neçə Ayın, Ulduzun haqqını kim qoruyacaq?

Siz yenə də növbəti uydurma genosid barədə dünyaya car çəkib beynəlxalq ictimaiyyəti çaşdırmaq istəyirsiniz? Siz hansı əsasla Azərbaycanı irqi zəmində cinayətlər törətməkdə ittiham edirsiniz? Bəs gecə-gündüz demokratiyadan dəm vuran ölkənizin çirkin əməllərindən xəbəriniz varmı? Kimlərsən havadarlığına və gücünə arxayın olub Azərbaycanın 19 faiz torpağını işğal etmişiniz, milyonlarla azərbaycanlı evindən-eşiyindən didərgin salmışınız. Şəhərləri, kəndləri viran qoymusunuz, tarixi abidələri yerlə-yeksan etmişiniz. Minlərlə azərbaycanlı əsirə dəhşətli işgəncələr verib məhv etmişiniz. İşgəncə metodlarınıza hətta faşistlər də "qibtə edər" bilər. Hələ bu gün də gizli həbs düşərgələrində neçə-neçə əsiri qul kimi işlədirsiniz...

Beynəlxalq məhkəmənin qarşısına hansı üzvlə çıxacaqsınız? Amma hamı bilir ki, bir dəqiqədə min dona girməyi bacaran ləyaqətsiz erməni üçün ağ yalan söyləmək bir günahsız adamı öldürmək kimi asandır!

...Kəlbəcərin işğalından keçən 23 ildən sonra bir düşüncəmi də dilə gətirmək istəyirəm: "Şəlalə, nə səni, nə də sənin dünyaya sığmayan o balaca qəlbinə ovsunlanmış gəlinciyi qoruya bilmədik. Amma o tarixi gün - Qələbə günü yaxındadır. Əmin ola bilərsiniz: torpaqlarımızı yağlı düşməndən azad edəcəyik. Yəqin, indi özün də xanım-xatın gəlin olmusan, ailən, şirin-şəkər övladların var. Uşaqlarına, yəqin, gəlinciklər də alırsan. Amma bilirəm ki, həmin o gəlinciyi sənin üçün heç nə əvəz edə bilməz..."

Sonuncu tanqo

Vətən, torpaq həsrətli yuxular görənlərdən deyiləm. Amma bu gecə yuxumda böyük bir heyətlə işğal olunmuş rayonlardan birinə getmişdik. Bütün heyət üzvləri mülki, cəmi bir nəfər hərbi geyimdə idi. Mən də həmin hərbi geyimli adama güvəndiyimə görə orda idim və yanından heç ayrılmırdım. Bir hündür binanın həyətindəydik. Sonra həmin hündür mərtəbəli binaya pilləkənlərlə qalxmağa başladım. İçimdə qorxu, sevinc, heyret, həyəcan qarışmışdı bir-birinə. Pilləkənləri qalxa-qalxa "burdan salamat qayıda biləcəyikmi?" deyə, düşünürdüm.

Orta mərtəbələrəndən birindəyik və bir qapı açılır. Otaqlar bomboşdur.

Birdən içəri bir nəfər girir, əlində də iki stul...

P.S.: Hər şey o qədər aydın görünürdü ki, nə vaxt o yerlərə gət-səm, o heyəti də tanıyaram, o binanı da. Amma oralarda hündürmərtəbəli bina nə gəzir? Bu il sülh müqaviləsi bitir.

Allah xeyirə yozsun bu yuxunu!

(11 aprel 2014)

Bu sözləri sosial şəbəkələrdən birində iki il öncə məhz aprel ayında yazmışdım. Haradasa, kiminləsə danışmaq istəyirəm. Amma o yeri və o adamı müəyyən-ləşdirməyə çətinlik çəkirəm. Necə deyim axı, elə bir məkan olsun ki, hər yer yovşan qoxusun, xaraba qalmış evlərin sahibləri güllə yağışının altında qaçanda qopub qalmış ayaqların, qolların, minadan, mərmidən toxum kimi torpağa səpilən canların yerində ara-sıra qırmızı, al lalələr başını yelləsin ağır-ağır. Bilməyəm, onlar çiçəkdimi, yoxsa canları parça-parça olub toxum kimi səpilən şəhidlərdi əl sallayırlar bizə, "gəlin", deyirlər, "biz burdayıq" deyirlər.

Oturan lalələrin yanında, yer də Cəbrayıl ola, Qubadlı ola, Xocalı ola, yer də Laçın, Şuşa, Kəlbəcər, Xankəndi, Füzuli, Ağdam ola - əvvəl biri ola, sonra hər gün biri - oturan lalələrin yanında fikirləşsən ki, bütün olanlardan sonra görəsən, hanısimız başlamalıyıq danışmağa, nədən başlamalıyıq?

Bir lalənin yanında oturub onun kimi susasan, düşünsən - tələsik cavab hazırlamaq lazım olacaq qəfil veriləcək suallara.

Birdən soruşsa ki, bəs illərdi biz hər yaz boy atıb qızara-qızara sizi gözlədik, sizsə... böyükləriniz qocaldı unutdu, gəncləriniz yaşlandı unutdu, uşaqlarınız böyüdü unutdu. Yaddaşınızı sizi unut-qan elədi, zamanmı? Biz də deyək, insan belədir də, yaş ötdükcə unutqanlıq başlayır.

Cəbrayılın Şuşası sayılan Sirikdən danışır atam ömrü boyu. Heç görmədim oranı, heç anlamadım dediklərini. Elə hey "Tey dağı", "Qanlı Qoz" məhəlləsi deyib durdu. Elə hey, Sirik camaatının Sovet qoxununu darma-dağın edib Azərbaycan tarixinə Sirik-Sovet tarixinə yazmasından danışdı. Sonra Bəylər atasından söz açdı. Deyir, kişi bəy olub, sonra Sovet hökuməti döyüşən adamlardan öldürdüyünü öldürüb, qalanını Sibirə sürgün edib.

Atası Bəylər kişinin mal-qarası müsadirə olunub, mülkünü kənd məktəbi ediblər. Bəylər kişi dünyadan köçəndə atam kiçik olub deyə, onunla bağlı xatirələri çox deyildi, bunları da elə kənd camaatından eşitmişdi. Sonra ayağı yer tutanda oxumaq, işləmək üçün kənddən çıxıb. Sonra... atamın şəhər həyatı başlayıb...

Qaçqınlıq-köçkünlük görmədik biz. Hələ müharibədən xeyli əvvəldən Cəbrayıla gediş-gəlişimiz kəsilmişdi. Amma Siriklə bağlı xatirələr az qala hər gün evimizdə danışılırdı. Onda nə bilirdim Cəbrayıl nədi, nə bilirdim Sirik haradı? Nə bilirdim atam niyə can atmaq istəyir o torpağa...

Ana da Vətən kimidir. Yoxluğu qürbətə bənzəyir, günün nə qədər xoş keçir, keçsin ən böyük xoşbəxtlik qoynuna girməkdir.

Anamı aprelin iyirmisində toxum kimi torpağa əkəndən sonra gözümlən yaş qurumadı. Onda bir az böyüməmiş kimi yox idim, onda yenə də bilirdim Cəbrayıl haradı, Sirik necə yerdə. Apreli görməyə gözümlən yox idi.

Bahar gəldimi, ağaclar çiçəklədimi, otlar göyördimi, quşlar ağıza verib oxudumu - qanıma qaralırdı. Bahar anamı toxum kimi torpağa əkməmişdim, amma bəhrəsini görə bilmirdim. Gələn baharlar - oxuyan quşlar, bitən otlar, çiçək açan ağaclar, doğan günəş məni sevindirmirdi.

Cəbrayıldakı Çınardan elə yarıqlı danışdı ki... Deyirdi nahaq o ağacın üstünü restoran eləyib onu qurudular. Deyirdi, nəhəng ağac idi, altından kəhriz axırdı. Anam bir gün uşaqlarla oynaya-oynaya Cəbrayılın hansısa dağına gedib çıxır. Hər yer duman imiş. Birdən duman çəkilib, görüblər yanlarında nəhəng qaya var. Qaya bir atlına xatırladırmış. Deyiblər ki, o, hansısa müqəddəslərdən birinin əksidi. Bu, anamın uşaqlıq xatirəsi idi. Deyirdi Cəbrayıldakı düzlər lalədən don geyinir. Atasını tez-tez yuxuda laləzarda görürdü, hər dəfə eyni yuxunu danışdırdı mənə. Anasızlıq vətənsizlik kimi yandırır...

...Sonra heç özüm də bilmədim necə böyüdüm. Şəhid ailələri ilə görüşdüm, evlərində əziz qonaq oldum, çörək kəsdim. Hər ailənin hər üzvü mənə bir dərs oldu, həyatı daha içəridən, ağır-acısıyla dərk etdim.

Sonra atam özünü qərribə aparmağa başladı.

Tez-tez evdən çıxıb harasa gedirdi, qayıda bilmirdi. Zəng edib deyirdi ki, bala, evə gəldim, yolu azmışam. Yerini öyrənib gətirdik. Sonra bu hallar tez-tez təkrarlanmağa başladı. Bir gün isə səsi Bakı avtovağzalından gələndə təəccübləndik. Nə baş verdiyini anlamırdıq. Hara getdiyini soruşanda cavabı bizi sarsıtdı: Evə.

Nə ev? Hansı ev? Kimin evi?

Həkimə də müraciət edirdik, deyirdi yaşlılarda olur belə şeylər. Bir-iki dərman yazırdı, vəssalam.

Sonra atam gecələr evə sığmaz oldu. Hava qaraldımı, sanki bambasqa adam olurdu. Qapının ağzında qarşısını zorla kəsib, qapıdan çıxmağına mane olurduq.

- Ay ata, hara gedirsən?

- Evə gedirəm.

- Evdəsən axı.

- Yox, bura mənim evim deyil! Gecdir! Gecə düşür, evə getməliyəm! Məni ləngitməyin!

- Hansı evə, hansı evə?

Sonra atam susurdu, fikirləşirdi, fikirləşirdi... Cavab tapa bilmirdi.

Bir gün həkimlərin məsləhəti ilə beyninin kompüter müayinəsi aparıldı. Diaqnoz belə oldu: alz-qeymer.

Bir gün dəhlizdən keçəndə atamın pıçılta ilə öz-özünə "anam məni hamıdan çox istəyirdi" deməsini eşitdim. Başa düşdüm ki, "evimə gedirəm" deyəndə, Cəbrayıla, Səriyə atasının ocağına getməyi nəzərdə tutur. Necə olub ki, bu, bizim ağılımıza gəlməyib. Həsrət, dərd dolu bu ağır yükü çəkə bilməmişdi və ... unutmağa başlamışdı.

Buna artıq dözə bilməzdim. Atamın Cəbrayıl xatirələrilə bağlı nələrisə tapmalı idim. Onun içindəki sualları, ağrıları özüm-lə aparıb ovutmalı idim. Bir gün Cəbrayıldan köçkün düşmüş, atamın uşaqlıqdan bəri görmədiy-i qohumlarını tapıb, ünvanlarını öyrəndim. Taksiyə oturub düz Beyləqana yollandım.

Kim olduğumu onlara Bakıya qayıdandan sonra zəng edib dedim - bəlkə gedişimə şad olmayacaqdılar. Şad oldular, demə, onlar da uzun illər həsrətlə yaşayıblar. Evimizə gəlib atamla görüşdülər. Ata o qədər sevinmişdi ki, anıdan hər şeyi, hamını xatırladı. Amma səhər açılanda... daha heç nə, heç kim yadında deyildi.

...Yolu necə gəldiyimdən çox az məqam xatirəmdədi. Füzulidə təndir çörəyi satan analar üzü Lələtəpəyə sarı getdiyimizi biləndə az qaldılar qucaqlayıb boynumuza sarılısınlar. Olmamışdım Füzulidə. Təsəvvür edin, kəndin bir tərəfində sən, digər tərəfində düşmənlər. Horadızda su arxı yanından keçəndə atamı düşündüm. Mənim onun yurduna gəldiyimdən xəbərsiz idi. Tez də özümü ələ aldım. Duyğulanmaq vaxtı deyildi. Möhkəm olmaq, insanları ruhlandırmaq, örnək olmaq lazım idi. Bir-birinə oxşayan düzlər, yollar, çığırlar, ötür-ötür oyunu oynayırdı elə bil. Birdən maşındakı dostların şən-əhvali ruhiyyəsi məni xəyaldan ayırdı. Kimsə bərkəndə dedi: "Bu da Cəbrayıl!"

İlahi! Bu da Cəbrayıl!

Heç vaxt görmədiyim Cəbrayılın göyünü bütün göylərdən göymü, çəmənini hamısından yaşılı gözləyirdim, nədi? İzah edə bilmədim bunu. Özümü toxtaq tutacaqdım, elə də görünürdüm. Hərbi hissənin əsgər-zabit heyətinin bir az çəşqin, bir az sual, bir az ümid dolu baxışlarından tutuldum. Elə bil bir az da utandım. Bilmədim o baxışlar bizə "nə yaxşı gəlmisiniz" deyir, bilmədim "biz nə hayda, siz nə hayda" deyir, yoxsa, "ay bacı, ay qardaş, bura gəlmək olmaz"... bilmədim... Çoxlu suallarım var idi, bilmədim hansı sualı verim, hansını saxlayım. Seçim edə bilmədim deyə susdum. Bilmədim, qarşımdan keçən əsgərdən sumu istəyim, yoxsa "su götürüm" deyim.

Balaca arxın hər iki kənarında oturub bizdən daha xoşbəxt görünən iki pişiyi qucağıma alıb sığallamaq, ovutmaq istədim. Nə qədər olmasa qorxmışdular yəqin. Sonra hallarından məmnun olduğunu görüb, onlara da yaxınlaşmadım. Qarınları tox, kefləri kök idi. Mühərribədən qorxana da oxşamırdılar, mərdlərin yanında qorxaqlıq öyrənməyəcəkdilər ki. Kameranı qoşub çəkməyə başladım ətrafı. Videosüjet hazırlamaq istəyirdim. Danışacaqdım, bərkədən deyəcəkdim, "Bura Çocuq Mərcanlıdı. Biz gəlmişik Vətənə. Bu torpaqlar bizimdi. Bu dağılmış evlərin sahibləri gəlib tapacaq, tanıyacaq onları. Yenə də tikəcəklər uçmuş yerlərini, evlərinə divar kağızları seçəcəklər, Cəbrayılın çəmənliyi rəngində, tavanlarını Cəbrayılın səması kimi məsməvi eləcəklər.

Arada qorxulu yuxulardan hıçqıraraq ağlayanda öz səsimizə ayıldığımız çox olub axı, mən də öz səsimə ayıldım. Gördüm ağlayıram, özü də necə, hıçqıra-hıçqıra. Özümü ələ almağa çalışdım. Nə illah elədimisə, ovuna bilmədim. Bir az sakit də ağlamaq olar... alınacaq... yox, olmur, alınmır. Kənara da çəkilməyə yer yox, zabit narahat, təhlükəsizlik qaydalarını pozmaq olmaz... Amma heç olmasa, ayılmışdım artıq, ağlayıb yuxudan ayılmışdım sanki. Hamı yerdən Vətən torpağı yığırdı. Mənə də o torpaqdan verəcəkdilər. Amma yox, anamın məzarına səpmək üçün özüm ovuculamalıydım. Həm də torpağa toxunmaq istəyirdim. İlahi, torpaq elə bil ovucularımın içini yalayır. Boynumdan nişan xonçamdan götürdüyüm yaylığı açıb içinə torpaq daş yığdım. Yovşanımız da var idi.

Qapının ağzında dayanmış Traktorun üzərində iri hərflərlə "CƏBRAYIL" yazısını görüb burada yaşayan ailənin nə qədər mərd, nə qədər qorxmaz, Vətəninə sevən insanlar olduğundan qürur duyduq. Lalə tərəsi həyətdən daha yaxın, daha aydın görünürdü. Lalə tərəsi yüksəkliyinin düşmənlə əlində olduğu illər ərzində bu ailənin hər an ölümünə necə üz-üzə, göz-gözə yaşadığı kino lenti kimi insanın gözü önünə gəlirdi. İnanın Allaha, adam az qalırdı qapıda gözə toyuq-cücəni, qoyun-quzunu da bağrına bassa. Həyətdə iki qardaş öz ailələri ilə yaşayırdı. Çox keçmədi ki, qohum da çıxdı. Soruşdum ki, ay bibi, niyə buranı tərk etmədiniz, bu güllənin altında necə qalırsınız? Dedi, bala, kişi getmədi, dedi mən buranı qoyub gedə bilmərəm. Soruşdum, ay bibi, bəs atışma olanda neyirdiniz? Əlini Lalə tərəyə sarı uzatdı: "Atışma bax, o tərəfdə gedirdi. Biz də orda-burda gizlənirdik. Ay qızım, ev-əşiyi qoyub hara gedək?". Hərsləklə düzlərə, uzaqdan görünən dağlara, lalələr yurdu olan laləli tərəyə baxdım. Çay içməyə vaxt olmadığından hərəməz bir stəkan su içdik, dostlar dəstəməz alıb namaz qıldılar. Nə gözəl görünürdü, Vətən torpağına diz çökmək... Qibləmiz, səcdəgahımız Vətən... Söz verdim ki, tezliklə yaxınlıqlarında bir ev tikib onlara qonşu olacam.

Biləsuvara ilk dəfə ayaq basırdım. Şəhid Ruhin məşinlərimizin ön şüşələrindəki şəkillərindən fəxrli boylanırdı. Yolboyu gözümlü bu gənc şəhidimizin baxışlarından çəkə bilmirdim – bu qədər gənc olasan və bu qədər mərd duruşun ola! Qəsəbədə Ruhinin evlərinin yerini öyrənməyə ehtiyac yox idi, döngələrə bayraq sancmışdılar. Darvazaları açıq idi. Qapılarına, qapıdakı ağacın budaqlarına o qədər qırmızı bağlamışdılar, elə bil toy evinə gəlmişdik. Bilmirəm bir şəhid anasının toxdaqlığından danışım sizə, bir şəhid atasının sınımlıqlığından! İlahi, insan nə qədər qürur duyarmış, illərlə böyüdü bəy-bəy başa çatdırdığı balasının şəhid olmasından. İlahi, bir şəhid atası necə deyər bilər ki, döyüşdə yaralanıb, hal-hazırda hərbi hospitalda müalicə alan oğlum da, mən də Vətənə qurban olaq, tək bu Vətən bölünməsin. Nə yaxşı daha əfsanəvi xalq qəhrəmanlarını övladlığımıza nümunə göstərməyəcəyik. Bir şəhid anası necə də qürurla dayanıb ağlamayaq deyər, bizə təsəlli verirdi? Qalmaq istəyəndə anası Ruhinin xatirinə ehsan yeməyimizə and verəndə sözümdən keçə bilmədik. Yeyə bilməzdim. Yeməmli idim.

(Cəbhə xəttindən reportaj)

Bilmədim ac olduğunu soruşum, yuxusuz olduğunu soruşum. İstədim buraların nə dərəcədə təhlükəsiz olduğunu öyrənim birindən. Sonra beynimdən keçən fikirdən utandım, dedim, nədi, Feyziyyə, qorxursan minaya düşsən, əlini, qolunu burda qoyub gedərsən? Nə olacaq ki, yerində qırmızı lalələr bitəcək, Şuşadan, Xocalıdan gələn uşaqlar yanlarında oturub bu günləri pis yuxu kimi lalələrə danışacaqlar. Soruşmadım. Düşüb xəndəklərinə baxmaq istədim, görüm onlara burda rahatdır?! Düşmədim ki, nəyisə düz eləməyəm, təhlükəsizlik qaydalarını pozaram, narahat olarlar. "Düşmənlər gülləsinə sipər etdiniz canlarınıza qurban olum" deyib kirmişcə baxdım, sadəcə.

Lalələr kimi qıpqırmızı darvazaları da kilid, qıfıl tanımayacaq - bütün azərbaycanlıların, bütün qarabağlıların, bütün cəbrayılıların qapıları kimi həmişə açıq olacaq". İlk saniyələr... alınmadı, səsim çıxmadı. Cümlələr beynimdə sap kimi düyün düşdü. Özümə vaxt aldım. Elə bil bu boyda yolu tək gəlmişdim. Sağa-sola keçən insanları yuxudaymış kimi, xəyalıma gəlmiş kimi görürdüm. Hər dəfə hərbi hissənin məsullarından biri cığıraşığı, cığıryuxarı addımlaya-addımlaya nəsə deyirdi. Hiss olunurdu ki, narahatdır. Görmək, qovuşmaq eşqimi, qorxmazlığı, cəsarətini, inadımı, o zabitin narahatlığına bağışladım, durduğum yerdən iki-üç addımdan artıq uzaqlaşmadım.

Bircə açılmış balaca lalələri dəyə bilmədim. Torpağa bir də əl atanda ovucuma bir güllə dəydi. Paslanmışdı. Tez yaylığımın arasındakı torpağın üstünə qoyub yaylığı büktdüm. Amma evdə gülləni tapmadım. Vətən, ağrısını özümə aparmağa izn verməmişdi... Lalə tərəsinə qalxa bilmədik. Sadəcə, yenidən azadlığa çıxmış Lalə tərəsinin daha yaxşı görünən hissəsində xatirə şəkli çəkirdik. Bayraqları qaldırdıq, çıyınımızdan asdıq. Daha qayıtmaq vaxtı idi. Hərbiçilərimiz narahat idilər. Hamı bir-bir gəlidiyi məşinlərdə öz yerlərini tutmağa başladı.

Bəzi səbəblər üzündən düşməndən yenəcə xilas olmuş Lalə tərəyə qalxa bilmədiyimizə çox məyus oldum. Çox ısrar eləmədim, xarici ölkəzad deyil ki, Vətəndi, nə vaxt istəsəm gələm. Məşinlər yerindən tərənəndə dostlardan eşitdim ki, Çocuq Mərcanlıda cəmi bir ailə yaşayırdı. Onlara baş çəkməmiş gedə bilməzdik. Açıq darvazanın yanında məşindən düşdük. Evin ağsaqqalını soruşduq, dedilər Oqtay dayı əsgərlərə pay aparıb. Evdə bizi can-başla qarşıladılar. Çaya dəvət elədilər, amma gedəcəyimiz yerlər var idi – cəbrayılıların kompakt yaşadığı Biləsuvardakı qəsəbədə son döyüşlərdə şəhid olmuş Ruhinin ailəsinə baş çəkəcəkdik.

Əlim süfrəyə uzanmırdı. Gözüm şəkildəki gənc şəhidin gözü üçün içinə baxa-baxa boğazımdan loxma keçməzdi. Sonra gördüm, bir az aralıda eynən onun gözlərinə bənzər bir cüt göz mənə zillənib: "Qızım, sən Allah ye". Anası idi. Çıxanda gözlədim ki, axıra qalım. Əllərindən öpəcəkdim ananın. Boyununu qucaqladım, bağrıma basdım. Əlləri əsə-əsə gözümlə yanaşdı: "Qızım, Ruhinin dəfnində də bir qız, bax belə ağladı, bilmədim kimdir. Yəqin ölənəcən də bilməyəcəm.

İlahi, sən bu millətin haqqını özünə qaytar. Yerlə göyün arasında qalan şəhid ruhlarının, öldürsü-qaldısı bilinməyən itginlərin, meşələrdə məsum nəşi qurda-quşa yem olan körpələrin, qocaların, əsirlikdən xilas edə bilmədiyimiz xanım qızların ahını, naləsini yer-də qoyma. Sən gecə gözümlə yuxu getməyən, hər an həsrət qaldığımız Vətən torpaqlarından şad xəbər eşitmək ümidi ilə yaşayan millətimin dualarını qəbul elə.

Səhər evdən çıxanda atamın səsinə eşidib otağa keçdim. Məni gören kimi sevindi, amma qızı olduğumu bildimi? Qəhərləndim. Qırıq-qırıq kəlmələrlə dedi: - Har-day-dın? - Ata, bilirsən hara getmişdim? - Hara? - Cəbrayıla... Bomboş baxışlarını üzümə lələyəndə anladım ki, dediyimi başa düşmədi. Elə mənim də başa düşmədiyim şeylər var idi. Hələ də anlamamışdım ki, atam üçün cəmi Qarabağ Sirik, bütün yüksəkliklər Tey dağıdır axı. Bir azca ucadan və aramla: - Ata... deyib dayandım.

Duruxduğunu görüb uşaqla danışarammış kimi davam elədim: - Erməniləri Sirikdən qovmuşuq. - Yəqin ki, yenə söhbətin nədən getdiyini anlamayacaqdı. Amma birdən o anıq çöhrəsinə peyğəmbər nuru gəldi sanki. Elə bil gəncleşdi, gümrəhləşdi, qəhərləndi. Son vaxtlar sözləri unuttuğundan rabitəsiz danışdı deyər, dayanıb fikirləşəndə hansı hissləri keçirdiyini anladım. Özünü çox yormasın deyər, alından öpmək istəyəndə qəfil nə desə yaxşıdı.

Aprel təkə anamı yox, mənə də torpağa apardı – Vətənə getdim. Daha apreli sevirəm, daha baharı sevirəm. Quşların nəğməsinə də sevinirəm. Ağaclar bir gör nə gözəl çiçəkləyib. Amma ən gözəl laləni sevirəm.

FEYZİYYƏ

Türkcədən dilimizə çevrilən şeir nümunələri əsasında tərcümə zamanı yol verilən bəzi leksik-qrammatik və semantik təhriflər kifayət qədərdir.

Bir misal da ustad Nazım Hikmətin "Günlər" şeirindən verək:

(Əvvəli ötən sayımızda)

*Geçip gitmiş günler gelin,
rakı için sarhoş olun,
ışıkla bir şeyler çalın,
geberiyorum kederden.*

*Tərcüməsi belə verilib:
Keçib getmiş günlər, gəlin,
Rakı için, sarxoş olun,
Tütəkdə (?) şarkılar çalın,
Bu kədər öldürdü məni...*

Orijinalın üçüncü misrasında söhbət tütək çalmaqdan yox, fit (fiştiriq) çalmaqdan (ışık) gedir. İnsan bəzən tək-tənha olub darıxdığı zaman o andaki ovqatına uyğun düşən melodiyanı, yaxud mahnını tütək çalaraq yox, fit (fiştiriq!) çalaraq zümzümə edir. Üstəlik, şeirdə "kədərini böyüklüyündən gəbərmək" dərəcəsinə çatan lirik qəhrəman xatirələrdən, onu məst edəcək keçmiş günlərdən mədət umur, fiştiriq çala-çala, sərgərdan (sərxoş) gəzməklə keçmiş işıqlı xatirələri ilə onu çığlayan dərd-qəmdən qurtulmaq istəyir.

Orxan Vəlinin məşhur "Başdaşı yazısı" ("Kitabeyi-sengi mezar") adlı üçhissəli şeirinin üçüncüsünün orijinalına baxaq:

*Tüfəğini depoya koydular,
Esvabımı başkasına verdilər.
Artık ne torbasında
ekmek kırıntısı,
Ne matarasında
dudaklarının izi;
Öyle bir rüzgar ki,
Kendi gitti,
İsmi bile kalmadı yadigar.
Yalnız şu beyit kaldı,
Kahve ocağında,
el yazısıyla:
"Ölümler Allahın emri,
Ayrılık olmasaydı."*

İndi isə tərcüməyə diqqət edək:

*Tüfəğini silah
anbarına qoydular
Qabımı başkasına verdilər
Artıq nə torbasında
çörək qırıntısı
Nə su qabında
dodaqlarının izi
Elə bir rüzgar ki
Özü getdi
Adı belə qalmadı yadigar
Yalnız bu beyit qaldı
Bar masasında əl yazısıyla
"Ölümler Allahın emri
Ayrılık olmasaydı"*

Seçdirməylə diqqət çəkdiyimiz sözlər qeyri-dəqiq tərcümə edilməklə poetik mətn təhrif olunub. Əvvəla, "esvap" türk dilində qab yox, pal-paltar mənasındadır. İkincisi, burada "hərbi geyim" nəzərdə tutulur. İlk misrada olduğu kimi, sonrakı misralardakı "torbada çörək qırıntısı", xüsusən də "matara" kəlməsi bu epitaflanın (başdaşı yazısının) bir əsgərə (ehtimal ki, Türkiyə milli-azadlıq hərəkatına qatılan bir kəndli balasına) aidliyinə dəlalət edir. Belə ki, türk dilində "matara" hərbiçilərin istifadə elədiyi asılan kiçik su qabı deməkdir və dilimizdə bunun qarşılığı "qumquma"dır.

Şeirdəki epik lövhədə əsgərliyə gedərkən ayrılıqdan şikayət edən, döyüşlərdən birində həlak olan bir obraz təsvir edilir. Onun bar müdavimi olması ("bar masasında adını yazması") obrazın ruhuna yad, poetik lövhənin və bütövlükdə şeirin məntiqinə ziddir. Orijinalda "kahve ocağı"ndan (qəhvəxanadan, çayxanadan) söhbət gedir. Ehtimal ki, şairin lirik qəhrəmanı əsgərliyə yola düşməzdən əvvəl bir kənd (qəsəbə) çayxanasında qəhvə-sini, yaxud çayını qurtum-qurtum içərkən kiçik çib bıçağı ilə o kədərli beyti iri taxta masaya qazımışdır.

Orxan Vəlinin "Bayram" şeirinin tərcüməsində də səhvlərlə qarşılaşırıq:

*Kargalar, sakın
anneme söylemeyin!
Bugün toplar atılırken
evden kaçıp
Harbiye nezaretine
gideceğim.
Söylemezseniz
size macun alırım,
Simit alırım,
horoz şekeri alırım;
Sizi kayık salıncağına
bindiririm kargalar,
Bütün zıpzıplarımı
size veririm.
Kargalar, ne olur
anneme söylemeyin!*

Tərcüməyə baxaq:

*Qarğalar, anama əsla
heç nə deməyin
Bu gün toplar atılarkən
evdən qaçıb
Hərbi Komissarlığa (?)
gedəcəm
Sussanız, sizə
macun (?) alaram*

*Simit (?) alaram
xoruz alaram*

*Sizi yelləncəyə
mindirərəm qarğalar*

*Bütün aşıqlarımı (?)
sizə verərəm*

*Qarğalar, nə olar,
anama deməyin*

Şeirin orijinalındakı "Harbiye nezareti" – Müdafiə Nazirliyi, "macun" – şəkər-noğul, "simit" – qoğal (bublik), zıpzıp – diyircək (uşaqların bizim "beşdaş"a bənzər oyun oynamaq üçün istifadə etdikləri yumru daşlar, yaxud metal şarlar, diyircəklər) şəklində tərcümə edilməli idi.

Türk şairi və "Hürriyyət" qəzetinin köşə yazarı Yılmaz Özdilin "Erik arakla..." şeirinin adının və aşağıdakı misralarının tərcüməsində isə yalançı ekvivavlent və üslub xətası göz qabağındadır:

*Erik arakla.
Güzel bir kıza ikram et,
yürü git.
Kızsan, tersleme, al o eriği.
Tərcüməsi:
Ərik oğurla.
Gözəl bir qıza ver, çıx get.
Qızsansa, imtina etmə,
al o əriyi.*

Türk dilində "erik" kəlməsinin "alça" demək olduğunu, bizim "ərik" dediyimizə isə türklərin "kayısı" dediyini yuxarıda qeyd etmişdik. Üçüncü misranı "Qızsansa, acığın tutmasın, al o alçanı" şəklində tərcümə etməklə orijinala sadıq qalmaqlarıdır. Şeirin sonuncu üç misrasının tərcüməsi də uğurlu deyil.

*Öğrettiler mi dershanede,
bilmem...*

*70 yıl ortalaması var ömrün.
Alt tarafı
52 Haziran'ın kaldı.*

Tərcüməsi:

*Öyrədiblərimi məktəbdə,
bilmirəm...*

70 ildə orta insan ömrü

Aşağı-yuxarı

52 sentyabrın qaldı.

Nədənsə, tərcümədə dershanə (hazırlıq kursu) – məktəb, iyun ayı (haziran) – sentyabr olub! Ehtimal ki, mütərcim məktəblə sentyabr ayı arasında assosiativ əlaqə yaratmaq istəyib. Halbuki sonuncu misranın "Vur-tut 52 iyunun qaldı" şəklində çevrilməsi lazımdır. Hazırlıq kurslarında dərslər qəbul imtahanları ərəfəsində (iyun ayında) başa çatır. Şeirin orijinalında bu sonuncu misra ilə ilk misraya göndərmə var: ÖSS"yə girdin, aferin (ali məktəblərə tələbə qəbulu imtahanlarında iştirak etdin, aferin). Tərcümədə isə şairin müraciət etdiyi gənclər artıq universitetə daxil olmuş kimi qələmə verilir: Universitetə girdin (?).

Şeirin adındakı "Erik arakla" söz birləşməsinin "Alça çırpışdır" (əkişdir) şəklində verilməsi doğru olardı. Çünki müasir türkcədə araklamak feili, əsasən, gənclər arasında "hırsızlıq etmək, çalmak" (oğurlamaq) mənasında jargon söz kimi işlədilir. Şeir isə azadlığa, sərbəstliyə təşnə, ali məktəblərə qəbul imtahanlarına hazırlaşmaq kimi ağır yükə qurtulmuş gənclərə müraciətlə yazılıb.

Şeirdəki sutyen kəlməsinin "büsthalter" yerinə "lifçik", ikram et ifadəsinin "ver" yerinə "qonaq elə" şəklində çevrilməsi üslubi baxımdan daha münasib səs-ləndirdi.

**Əsgər RƏSULOVA,
Filologiya elmləri
doktoru, professor**

Türkcədən şeir
tərcümələrində
təhriflər

Azərbaycan əsilli görkəmli türk yazıçısı, siyasətçi və dövlət xadimi Səməd Ağaoğlu (1909-1982) çağdaş Türkiyədə memuar ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrindən biri kimi tanınır. Onun oxuculara təqdim olunan "Atamın dostları" kitabında atası, XX əsrin ilk onilliklərində Azərbaycanın və Türkiyənin fikir həyatında müstəsna xidmətlər göstərmiş Əhməd Ağaoğlunun (1869-1939) türkçülük hərəkatında, sənət və siyasət aləmində, yeni Türkiyənin qurulması uğrunda mübarizədə çiyin-çiyinə addımladığı bir sıra görkəmli şəxsiyyətlərin portretləri yaradılıb. Müəllifin ad çəkmədən son dərəcə səciyyəvi cizgilərlə rəsm etdiyi bu portretlər özlərinin, eləcə də Əhməd Ağaoğlunun həyatının, mübarizə və ideallarının bir sıra xüsusiyyət və keyfiyyətlərini aşkara çıxarır.

Səməd AĞAOĞLU

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Lakin o, dövlət xadimi üçün son dərəcə vacib sayılan ən adi keyfiyyətlərdən məhrum bir adamın günün birində mütləq düşəcəyi uçuruma hər kəsin ehtimal etdiyindən daha sürətlə yuvarlandı. 7 sentyabr qərarları¹ kimi məmləkətimizin bağrında dərin yaralar açan iqtisadi addımlara dəstək verdi. Sonra da müxalifəti lazım gələn təqdirdə İstiqlal Məhkəmələrinin yenidən qurulması ilə hədələməkdən çəkinmədi. Hətta müxalifət liderini alqışlarla qarşılayan xalqa atəş açmaq səlahiyyəti əldə etmək üçün bəzi tədbirlər görməyə çalışdı. Bunlar azmış kimi, ən sonda bir çox qəzetlərin müxbirlərini kütləvi şəkildə məhkəməyə çəkmək qəfləti göstərdi.

Bütün səylərinə baxmayaraq, Cümhuriyyət Xalq Partiyasının şefi İsmət Paşa həyata keçirdiyi tədbirləri yetərli görməmişdi. Paşa müxalifətin ən şiddətli, ən amansız zərbələrə məruz qoyulmasını istəyirdi! Hətta bu məqsədlə müxalifətin belinə dövlətə, hökumətə, rejimə üsyan ittihamı yükləmək niyyətində olduğunu da gizlətmirdi. Eyni münasibəti öz baş vəkilindən də açıq şəkildə tələb edirdi. Lakin daxili işlər nazirinin müxalifətin fəaliyyəti barədə hazırladığı arayış oxunarkən baş vəkil mətnə təsadüf olunan "üsyan", "anarxiya", "hökuməti devirmək" kimi ağır və həqiqətdən uzaq olan ittiham dolu ifadələrin hamısını dəyişdirmiş, əvəzində daha yumşaq sözlər işlətməmişdi.

Bu hərəkəti onunla Xalq Partiyasının şefi arasında ilk və ciddi qarşıdurma yol açdı. Nəticədə İsmət Paşa bütün siyasi həyatı boyu dönə-dönə istifadə etdiyi metodları yenidən işə saldı. Özüni arxa plana çəkib hökumət kabinetini içərisində anlaşılmazlıqlar çıxarmaq niyyətlərinə qarşı kəskin mövqeyini ortaya qoydu.

Günün birində hökumətin yeddi naziri istefa verdi. Yaxud buna məcbur edildilər. Məclisin əksər üzvləri hökumət daxilində cərəyan edən intriqalardan xəbərsiz idilər. Odu ki, istefa verənlərin yerinə gələnləri heç bir şey olmayan kimi qarşıladılar.

Amma əslinə qalsa, böyük bir Anayasa məsələsi – Konstitusiyaya pozuntusu ortaya çıxmışdı.

Hökumətin yeddi üzvü bir günün içində istefa vermişdi. Amma məsələyə Məclisdə aydınlıq gətirmədən ört-basdır etməyə çalışırdılar.

Atamın dostları

Intriqalar indi də gündəlikdə dayanan yeni mövzudan nəşət alıb genişlənməyə başlamışdı. Amma bu, çox çəkmədi. Bir neçə gün sonra məsələ Məclisin gündəliyinə çıxarıldı. Baş vəkil izahat verdi, istefa səbəblərini anladı. Və həmin dövrə qədər Böyük Millət Məclisinin tarixində misli-bərabərinə təsadüf olunmayan bir açıqlama ilə çıxış etdi:

"Dövlət başçısı ilə baş vəkil arasında hadisələrə baxış fərqi var!"

Bunu bildirdikdən sonra da Məclisdən etimad istədi.

Məclis qısa tərəddüd anı yaşadı. Bir tərəfdə dövlət başçısı və hakim partiya lideri, o biri tərəfdə baş vəkil dayanmışdı.

Məclis tarixində ilk dəfə baş verən hadisənin həyəcanı öz rolunu oynadı. Baş vəkil istədiyi etimadı aldı.

Üç gün sonra birdən-birə istefa vermək qərarına gəldiyini eşidənlər elə də böyük heyrətə düşmədilər. Bu istefa ilə Xalq Partiyası və onun Məclis qrupu milli şefin - İsmət İnönünün iradəsindən kənar hansısa bir iş görməyin mümkünsüzlüyünü bir daha ortaya qoydu.

Çoxdan bəri yorulmuş vücudu və beyni bu siyasi zəlzələdən sonra bir az da sarsıldı. Həqiqətən də mənəvi acılar çəkirdi! Nə qədər ağır şəkildə üzülüyünü, yorulub əldən düşdüyünü indi daha aydın başa düşürdü. Xalqın nəzərində bir demokratiya düşməni sayıldığını hamıdan yaxşı anlayır və görürdü. Başa düşürdü ki, tarixə də məhz bu adla daxil olacaq!

Dürlü rahatsızlıqları üzündən xəstəxanaya düşdüyü zaman aldannya vermişdi zaman aldannya vermişdi zaman aldannya vermişdi. Həm də buna nə lüzum vardı? Əslini axtarsan, özü özünü məhv etmişdi. Günahkar da, qurban da özündən başqa bir kimsə deyildi!

Doqquzuncu Böyük Millət Məclisinin ən yaşlı üzvü

"Möhtərəm Millət Məclisinə sədrlik etmək şərəfini seçim nəticəsində qazanmadım. Uca kürsiyə ancaq bir mərasim tələbi, nəhayət, taleyin və təsadüfün bir cəvəri nəticəsində oturmuşam. Bu səbəbdən qarşınızda siyasi bəyanatla çıxış etməyə özümü o qədər də haqlı görmürəm. Sadəcə, hamınıza bir daha "Xoş gəldiniz!" deyirəm, məmləkətə daha yaxşı, daha xeyirli xidmət göstərməyinizi arzu edirəm. İndi isə gündəlikdəki məsələlərə keçirəm".

Kürsüdən bu sözləri söyləyən adama diqqətlə baxırdım. Kiçik burunla o, yuvarlaq, geniş alın, yox deyiləcək çənə ilə o təpədən çiyinlərə doğru böyüyən başın, balaca gözlərlə aslan yalına bən-zəyən saçın nə əlaqəsi ola bilərdi? Bu burun, ağız, çənə, gözlər qarşımızdakı qocaman başa sanki ayrı-ayrılıqda yapılandırılmışdı. Bu başla üz arasında ahəngsizlik uzun bir həyatın çeşidli təzadlarını ilahi hökmün damğası halına gətirmişdi. Bəlkə özü də yaşadığı taleyin ağırlığını, acısını, qəribəliyini ən yaşlı millət vəkilini kimi Doqquzuncu Böyük Millət Məclisinə sədrlik etdiyi gün anlamışdı? Böyük qismi özününkülərdən olmayan, əksəriyyəti, yəqin ki, onu ilk dəfə görən Məclis üzvləri qarşısında taleyin bir heykəli kimi dayanmışdı. Uzun iqtidar illərinin yorub əldən saldığı insanları dəstə ilə süpürüb bir kənarə atan son seçim nəticəsində yetmiş beş illik ömrü gedənlərlə gələnlər arasında körpüyə çevrilmək vəzifəsini öz üzərinə götürmüşdü. Əslinə baxanda özünü nə gedənlərdən sayırdı, nə də gələnlərə xüsusi bir rəğbəti vardı.

Bir vaxtlar, hələ çox gənc yaşlarında əksəriyyəti özününkülərdən ibarət belə bir Millət Məclisinə sədr seçildiyi günü xatırlayırdı. Onu istəyərək, bəyənərək, bir qəhrəman kimi qolları arasına alaraq o nərdivanlardan yuxarı qaldırılmışdılar. İndi nə istəyən, nə bəyənən, nə də qolları arasına alan vardı. Artıq dünyada yeganə qazancı yaşadığı illər yığından ibarət idi. "Həyatı-mühəyyəl"² belə bir aqibət düşünməmişdi. O halda indi özünü Doqquzuncu Böyük Millət Məclisinə sürükləyən illərin - həyatının aradan keçən illərinin üstünə ruhunun bütün acılarını, bütün kədərini tökə bilər, müvəqqəti sədrliyi özünə şərəf saymadığını, taleyin qəribə bir təsadüf nəticəsində uca kürsüdə oturduğunu və davamlı nəticə ilə bağrı bilərdi.

Atamla dostluğu, demək olar ki, hər zaman rəsmiyyət hüduqları daxilində qaldı. Bir-birini az sevdilər. Hətta deyə bilərəm ki, o, atamı heç sevmədi. Zətin İttihad və Tərəqqi dövründə milliyətçilik əqidəsi, habelə bu əqidəni müdafiə edən bir tərəfdən Mehmet Akif, Süleyman Nazif kimi Osmanlı ümmətçiləri, digər tərəfdən isə başda Tofiq Fikrət⁴ olmaqla "bəşəriyyətçilər" (kosmopolitlər – V.Q.) adlandırılacaq biləcəyimiz və "Sərvəti-fünun"³ ədəbi məktəbinin mühüm hissəsini də öz təsiri altına alan fikir və ədəbiyyat zümresi tərəfindən soyuq qarşılanmışdı. Bir neçə təsadüf çıxmaq şərti ilə əksər hallarda nəzakət və tərbiyə duyğusunu heç zaman sərf-nəzər etməyən bu fikir çarpışması ruhlarında doğurduğu və davamlı nəticə isə sevgisizlik şəklində meydana çıxdı.

Atamın bu dostu da "Sərvəti-fünun"un üzvü olan, tanınan simalarından idi. Hisslər, təmayüllər baxımından milliyətçilikdən xoşlanmırdı. Bundan başqa atamla onun arasında xarakter, xasiyyət nöqtəyi-nəzərindən də böyük fərqlər vardı.

Atam cəmiyyətində təzadları o qədər də gözə çarpmayan, düşüncələri ilə hərəkətləri arasında ahəngi qorumağı bacaran insan idi. Dostu isə təzadları, qüruru, eqoizmi ilə ən yaxın adamlarına qədər hər kəsi, o cümlədən atamı da özündən uzaqlaşdırırdı.

Lakin bu xarakterin yaratdığı tale özünün sonsuz keşməkeşləri, qabarma və çəkilmələri ilə bütöv bir həyat boyu silahdaşlarını, ideya dostlarını, hətta çağırışlarının, tələblərinin təsiri altında hər tərəfə həmlələr edən bəzi vətəndaşları təsadüfi güllələrdən tutmuş asılmağa qədər çeşidli ölümlərin, acılıqdan sürgünə qədər hər növ fəlakətlərin, məhrumiyyətlərin esirinə çevirdiyi halda, onu daim dimdik ayaqda tutur, bütün bələlərin içindən bəzən insan ağına sığmayacaq tərzdə sıyıb çıxarırdı.

¹ İkinci Dünya müharibəsi başa çatdıqdan sonra, 1946-cı il sentyabrın 7-də türk lirəsinin ABŞ dollarına və ingilis funtsterlinə nisbətində kursunun sərbəst buraxılması, savaşa bağlı bir sıra mal və məhsulların satışına qoyulan məhdudlaşdırılardan aradan qaldırılması nəzərdə tutulur.

² "Həyatı-mühəyyəl" ("Xəyalda yaşanan həyat") – haqqında söhbət açılan şəxsin ilk hekayələr məcmuəsi. 1899-cu ildə İstanbulda çap edilmişdi.

³ "Sərvəti-fünun" - əsası 1889-cu ildə türk qəzetçisi Əhməd İhsan tərəfindən qoyulmuş ədəbi-bədii və ictimai-siyasi məcmuə. Sonrakı illərdə Osmanlı ədəbiyyatının məzmunu və şəkli baxımından yeniləşməsinin – yeni ədəbiyyat (ədəbiyyati-cədidə) cərəyanının əsas rüporuna çevrilmişdi. Dövrün bir sıra yenilikçi şairləri bu dərgi ətrafında toplaşmışdılar.

⁴ Tofiq Fikrət (1867-1915) – türk şairi, ictimai xadim, müəllim və naşir.

Davamlı gələn sayımızda

Tərcümə edən:
Vilayət QULİYEV, professor

Azərbaycanda onu tanımayan yoxdur. Tanımaq azdır, bu adın çəkilməsi kifayətdir ki, dodaqlara gülüş qonsun, adamların üzünün qırışığı açılınsın, əzazil, amma sevimli Cənnət xala ("Qayınana"), kişilərdən ehtiyat edən, mehrini toyuq-cücələ-rə salan sadələvh Züleyxa ("Ulduz"), türkçarələrə aid məşhur sitatıyla yadda qalan Fatmanisə ("Ögey ana"), yeri düşdü-düşmədi hər yerdə bazar açan Qızbacı ("Hicran") və başqa məşhur obrazları göz önünə gəlsin. Artıq bildiniz, deməyə ehtiyac yoxdur, söhbət əvəzolunmaz Nəribə Zeynalovadan gedir - Azərbaycanın Xalq artistindən, böyük komediya ustasından. Qəribədir, amma adətən elə belə də olur - komediya ustalarının həyatı heç də asan keçmir. Bu həftə 100 illiyini qeyd etdiyimiz Nəribə Zeynalova da bu sırada istisna deyil.

Mübahisəli doğum tarixi

Nəribə Zeynalovanın doğum tarixi bir qədər mübahisəlidir. Oğlu Cahangir Novruzovun sözlərinə görə, anasının pasportunda təvəllüd tarixi 1917-ci il yazılıb. Amma Nəribə xanım özü 1916-cı ildə, aprelin 20-də dünyaya gəldiyini deyirmiş.

Nəribə xanımın atası böyük mesenat Cahangir Zeynalovdur. Ömür-gün yoldaşı Hüsnüyyə xanımla aralarında 25 yaş fərq olub. On iki ildən sonra övlad sahibi olublar. Kərbəlayi Cahangir əhd edib ki, qızı olsa, ona Nəribə adını verəcək. Qız doğulanda çəkisi 5,5 kiloqram olub. Həkimlər "ya ananı, ya da körpəni xilas edə bilərik" deyiblər. Amma xoşbəxtlikdən, ikisi də sağ qalıb. Cəmi iki il sonra balaca Nəribə atasını itirib - Cahangir Zeynalov yatalaq xəstəliyindən vəfat edib. Onun vəfatından sonra Azərbaycanda dəyişən siyasi vəziyyət Nəribə xanımın ailəsinə də təsirsiz qalmayıb, atasının qoyub getdiyi mal-mülkün hamısı əldən çıxıb. Qızın 7 yaşı olanda anası ikinci dəfə ərə gedib və bu izdivacdan bir oğlan, bir qız uşağı dünyaya gəlib.

Nəribə xanımın atalığı, deyilənə görə, heç də yaxşı adam olmayıb, bir neçə il onlarla yaşayandan sonra evdə olan-qalan qiymətli əşyaları oğurlayıb qaçıb. Nəribə xanım da 13-14 yaşlarından anasına kömək etmək üçün əmək fəaliyyətinə başlayıb. Elə o zamandan ömrünün son illərinə - yorğan-döşəyə düşənədək çalışıb.

İlk "yaradıcı" zərbə

Qızını aktrisa kimi görmək atası Kərbəlayi Cahangirin arzusuydu. Nəribə də atasının arzusunu yerinə yetirir - Azərbaycan realist aktyor məktəbinin ən layiqli nümayəndələrindən biri kimi formalaşır və şöhrət qazanır. Orta məktəb illərindən milli rəqs sənətinin incəliklərinə yiyələnir. 1932-ci ildə Rza Təhməsinin dram dərnəyinə üzv olur. 1937-ci ildə Bakıda, 1934-cü ildən mövsümi fəaliyyət göstərən səyyar Kolxoz və Sovxoz Teatrında aktrisa kimi işləməyə başlayır, truppə ilə birgə rayonlara gedib tamaşalar oynayıb.

Səhnəmizin sönməyən ULDUZU

Amma hər şey göründüyü qədər də asan olmur. Genetik amillər, üstgəl fərdi istedad, zəhmətkeşlik ona qarşı sevgilə yanaşı qısqıq, paxıllıq, qısqançlıq da yaradır. Nəribə xanım 1936-cı ildə Şəmsi Bədəlbəylinin köməyi ilə Filarmoniyada Rəqs ansamblında işə başlayır. Amma günlərin bir günü qrup Moskva dekadasına yollananda qrupdan kənarlaşdırıldığını öyrənir. İlk "yaradıcı" zərbəni də elə o zaman alır.

Birinci dərəcəli epizodik rollar

1938-ci ildə yenidən yaranan Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrının truppasına birinci dərəcəli aktrisa kimi işə götürülür. Elə həmin il də Bakı Teatr Məktəbinə daxil olur. Gülpəri ("Ər və arvad"), Cahan xala ("Arşın mal alan"), Sənəm ("Məşədi İbad"), Mələk xanım və Kələk xanım ("Əlli yaşında cavan"), Xanbacı ("Dərviş Məstəli şah"), Nargilə ("Gözün aydın"), Şərəf və Nisə ("Durna"), Məsmə ("Toy kimindir?"), Züleyxa ("Ulduz"), Tükəz ("Hacı Qara"), Kəblə Fatma ("Hacı Kərimin

Aya səyahəti"), Mərcan ("Səndən mənə yar olmaz"), Cəhri xala ("Altı qızın biri Pəri"), Əsmət ("Ev bizim, sirr bizim"), Cənnət xala ("Qayınana"), Qızbacı ("Hicran"), Nazxanım ("Nazxanım naz eləyir"), Güləndam ("Qonşumuzda bir oğlan var"), Fatma ("Həyatım mənim, həyatım mənim"), Ballı ("Qızıl toy"), Qəmər ("Nəğməli könül") kimi onlarla xarakteristik rollarda çıxış edir, filmlərdə yaddaqalan obrazlar yaradır ("Ögey ana", "Böyük dayaq", "Ulduz", "Qayınana", "Molla Fətəlinin sərgüştəsi", "Bəyin oğurlanması" və s.). Maraqlı burasıdır ki, Nəribə xanım həmişə ikinci dərəcəli rolları oynasa da, heç vaxt ikinci planda qalmır. Koloriti, obrazlarının həyatiliyi ilə həmişə birinci gözə çarpır.

Səhnədəkindən fərqlənən gülüş

Oğlu Cahangir Novruzov deyir ki, Nəribə xanım qayğıkeş ana, zəhmətkeş ailə başçısı olmaqla bərabər, həm də çox tələbkar bir insanmış: "Onun səhnədəki gülüşü ailədəki gülüşündən tamam fərqlənirdi.

Mirzə Babayevin layihəsi

Nəribə xanım iki dəfə ailə qurub. İlk ailəsi barədə danışmağı xoşlamazmış. Oğlunun dediyinə görə, aktrisa birinci həyat yoldaşından xayanət gördüyü üçün ayrılıb. Elə təkcə çantasını götürüb, evdən çıxıb. İkinci həyat yoldaşı özündən 11 yaş kiçik imiş. Amma zahirən bu fərq hiss olunmurmuş.

Nəribə xanımı ikinci ömür-gün yoldaşı ilə Xalq artisti Mirzə Babayev tanış edib. Hər halda, rəhmətlik ifaçı özü belə deyirmiş. Qastrol səfərlərindən biri üçün heyəti Mirzə Babayev toplaymış, Nəribə xanımla Mütəllib Novruzov da elə orada qarşılaşırlar. Gənclər bir-birini sevib evlənilir, sonra da balaca Cahangir dünyaya gəlir.

Oğlunun tamaşasında oynayan ana

C.Novruzov danışıb ki, Nəribə xanım ona uşaqlıqdan işində tələbkar olmağı öyrədib:

Evin tək övladı olsam da, valideynlərimin mənə münasibətdə ciddiliyi və rəsmiyyəti çox yüksək olub. Məni ata-ananın "gül balası" kimi deyil, bugünkü Cahangir Novruzov kimi tərbiyə edib, böyüdüblər. Yeri gələndə, tənbəh də ediblər... Anamın mənim üçün bəlkə də 10 məşin almağa imkanı vardı. Amma bunu etmirdi, o biri məşhur kimi mənə forslamaq üçün məşin almadı. Hətta özüm dəfələrlə buna görə ona yalvarsam da, almadı".

"Digər tərəfdən, bir rejissor olaraq Nəribə xanım kimi aktrisa ilə işləmək mənə çox asan idi. Musiqili Komediya Teatrında işlədiyim müddət ərzində onunla aktrisa və rejissor kimi gözəl münasibətim olub. Sizə maraqlı bir əhvalat danışım. Nəribə xanım hər səhər işə gələndə, ona yaxın aktrisalarla bir 15 dəqiqəyədək söhbət etdiyinə görə məşqə gecikirdi. Bir dəfə də özüm onlara yaxınlaşıb dedim ki, "hörmətli aktyorlar, xahiş edirəm, məşqə vaxtında gəlin". Dedim və salona keçdim. Gördüm, Nəribə xanım bir az gecikir, ona görə də başqa səhnələri məşq eləməyə başladım. 10-15 dəqiqə keçəndən sonra gəldi və baxıb gördü ki, onu gözləməmişik. Məndən soruşdu ki, "Adə, ay... mənə niyə gözləməmişiniz?" Mən də bir az ciddi və rəsmi şəkildə cavab verdim ki, "hörmətli Nəribə xanım, məşqə vaxtında gəlmək lazımdır". Mənə tərs-tərs baxıb getdi. O hadisədən sonra mənimlə çox soyuq davrandı. Bir neçə gün sonra qonaqlıqda olduğuma görə axşam, səhərki məşqə hazırlaşmamış yatdım. Mən həmişə gecələr saat 2-3-ə qədər səhərki məşqə hazırlaşırım. Nəribə, səhər gəldik məşqə və səhnələri məşq etməyə başladım. Bir neçə yerdə replikalar yadından çıxdı. Onda anam mənə dedi ki, yoldaş rejissor, məşqə hazırlıqlı gəlmək lazımdır".

Pişiklərə yorğan-döşək tikən Xalq artisti

Başqa maraqlı detalları isə Nəribə Zeynalovanın adını daşıyan nəvəsi - Nəribə danışıb. Deyir, nəvəsi gülləri çox sevirdi. Hansı tədbirdə, qastrolda gül alırdısa, mütləq evə gətirərdi. Heyvanları, xüsusilə də pişikləri, quşları çox xoşlayırdı. Harada sahibsiz pişik görsə, ürəyi yanır, götürüb evə gətirir, onlara qulluq edirdi: "Bir dəfə küçədən

bir pişik gətirmişdi. Onu yuyundurub, çimzirdi, yedirdi. Sonra da tikiş maşınında xara parçadan pişiyə balaca yorğan, döşək və baliş tikdi. Rəhmətlik belə şeylərə həvəsli idi. Bütün pişiklərə bir ad qoyardı. Poska və podsan... Hələ bir dəfə evimizdəki pişik üçün qonşunun pişiyinə elçi getmişdi. Hə, özü də xoşçayla. Deməli, nəvə xəstəxanada müalicə olunurdu. Kardeologiya şöbəsində uzun müddət qalmalı oldu. Həmin şöbənin həyatında bir pişik balalamışdı. Nəribə xəstəxanadan çıxanda mənə dedi ki, pişiyin bir balasını götür, aparaq saxlayaq. O qədər balaca idi ki, mən qorxurdum baxa bilmərik, ölür. Amma nəvə pişiyi evə gətirdi. Baxdıq, böyüdü, qəşəng pişik oldu. Atam pişiyin adını "kardioloq" qoymuşdu. Günlərin birində nəvə qonşunun pişiyini "alıb" evə gətirdi. Ədəb-ərkanla qonşudan pişiyin "həri" sini istədi".

Səhnədən uzaqda

Ömrünün son illəri Nəribə xanım səhhəti ilə bağlı teatrdan kənar qalır. Ömür-gün yoldaşı Mütəllib müəllimi itirəndən sonra aktrisanın sağlamlığında ciddi problem yaranmışdı. Beləcə, Xalq artisti 87 yaşında - 2004-cü il martın 10-da dünyasını dəyişir.

Hazırladı: RƏBİQƏ

Yeni sovet hakimiyyəti kütlələrin şüuruna təsir aləti saydığı kinematografiyanın dirçəldilməsi üçün ciddi tədbirlər görürdü. Xüsusilə, 1923-cü ilin əvvəllərində Azərbaycan Foto-Kino İdarəsinin (AFKİ) sədri təyin olunmuş Hənəfi Terequlov qısa müddət ərzində çəkiləcək filmlərin planını tərtib etmiş, maliyyə vəsaiti tapmaq üçün qızgın fəaliyyətə başlamışdı. Həmin plana «Qız qalası» (əfsanə), «Hacı Murad» (Lev Tolstoyun mətni), «Leyli və Məcnun» (Şərq nağılı) bədii lentləri də daxil idi. AFKİ (Svoboda küçəsi, 3-də, kino-fabrik isə Şərq xalqları küçəsi, 28-də yerləşirdi) yalnız ildə bir film istehsal etmək imkanına malik olduğundan, ilk Azərbaycan sovet bədii ekran əsəri bu üç filmdən biri olmalı idi.

Həmin lent üçün məhz «Qız qalası» əfsanəsinin seçilməsi qəribə və məntiqli deyil idi. Bu 1925-ci ilin yanvarında Bakıya gəlmiş rejissor A.Arbatov da qeyd etmişdi. XII əsr Azərbaycan memarlığının şah əsəri olan Qız qalası haqqında əfsanənin xalq arasında dolaşan versiyalarından niyə xanın öz qızına vurulması variantının seçilməsi, doğrudan da şübhəlidir. Görünür, Moskvada və Bakıda ideoloji işə cavabdeh olanlar, əslində əsarət altına alınmış xalqın təfəkkürünü bulandırmaq məqsədi güdənər bunu məqsədyönlü şəkildə həyata keçirmişdilər. Bolşevik ideyalarının toruna düşmüş milli ziyalılarımız isə bu cür incə gedişləri başa düşəcək vəziyyətdə deyildilər.

«Qız qalası» hekayəsinin istehsalata buraxılması haqqında Xalq Komissarları Sovetinin xeyir-duasını alan H.Terequlov dərhal maliyyə vəsaiti tapmaq üçün fəaliyyətə başladı. O, öz nüfuzundan istifadə edib müxtəlif komissarlıqlara başçılıq edən Ə.Qarayev, H.Sultanov və M.Quliyevdən lazımi pul vəsaiti qopara bildi. İkiseriyalı (9 hissə) filmin ssenarisini yazmaq üçün N.Breslav-Lurye dəvət olunmuş, quruluş isə I Dövlət Kino-fabrikinin baş rejissoru V.V.Ballyuzekə tapşırılmışdı.

Çox güman ki, filmin mövzusunun N.Breslav-Luryeyə AFKİ rəhbərliyi vermişdi və ssenarinin əsasında C.Cabbarlının həmin dövrdə yazdığı eyniadlı poema dururdu. Poema «Maarif və mədəniyyət» jurnalının 1923-cü il 4-5-ci və 1924-cü il 23-cü nömrələrində çap olunmuşdu. İstisna deyil ki, AFKİ rəhbərliyi çəkiləcək filmlərin tematik planını tərtib edəndə C.Cabbarlı poemanın əlyazmasını təqdim etmiş, N.Breslav-Luryenin ssenarisi də həmin poema əsasında yaradılmışdı. Amma N.Breslav-Lurye yalnız mövzunu götürməklə süjetdə dəyişikliklər etmiş, nəticədə ortaya mahiyyətə şikəst bir film çıxmışdı.

Vladimir Vladimiroviç Ballyuzek (1881-1951) rəssam və rejissor idi.

Peterburqda Ali Bədaye Akademiyasında təhsil almış, 1905-ci ildə mühacirətə gedəndən sonra təhsilini Münhendə tamamlamışdı. Bir müddət Parisdə işləyəndən sonra 1914-cü ildə Rusiyaya qayıdan V.V.Ballyuzek «Sergi ata», «Məzhəkəçi qadın», «Kapitan Qrantın uşaqları», «Sentyabr gecəsi» filmlərinin rəssamı olmuşdu. 1923-cü ildə Bakıya dəvət olunan sənətçi sonra Leninqrada qayıtmış, «Hamburq» (1926) «Gündən məhrum olmuşlar» (1927), «Torpaq çağırır» (1928) və s. bədii filmlərini lentə almış, kino rəssamlığının nəzəriyyəsi ilə məşğul olmuşdu. Ballyuzek eyni zamanda «Qız qalası» filminin rəssamı kimi dekorların və geyimlərin eskizini verirdi. Filmi təcrübəli operator V.P.Lemke lentə alırdı.

Hələ 1923-cü ilin oktyabrında mətbuat xəbər verirdi ki, «... hal-hazırda Breslav-Luryenin ideyası üzrə səhnələşdirilmiş böyük bədii dramın – «Qız qalası haqqında əfsanə» («Qız qalası») filminin hazırlıq işləri başa çatmış və çəkilişlər başlanmışdır. Film ciddi tarixi şəraitə uyğun çəkilir: xüsusi dekorlar, üslub kostyumları və köhnə Bakının görünüşləri. Filmə V.V.Ballyuzek rejissorluq edir, çəkilişləri kino-fabrikin operatoru V.P.Lemka aparır. Baş rollarda çıxış edirlər: Ernesto-Vaqram, Muromski və Dövlət Türk Dram Teatrının artistləri...» («Bakinski raboçiy», 7 oktyabr 1923-cü il). Artıq bir neçə aydan sonra mətbuat filmin çəkilişlərinin başa çatması ilə əlaqədar yazırdı ki, baş rollara Vaqram (Papazyan), Sofya Jozeffi, Yevgeni Muromski, Hökumət türk teatrının gözəl aktyorlarından Hənifə Terequlov, (İbrahim) Azəri, Adıgözəl Hüseynov, (Əhməd) Anatollu, (Ağasadıq) Gəraybəyli, (Rza) Darabliki, İsmayıl Hidayəzadə, Kazım Ziya, (Hacıməmməd) Qafqazlı, Kəmərlinski, Cabbarov, Qasım Zeynalov, Möhsün Sənani, Mirzə Muxtar Məmmədov, İsmayıl Talıblı, Fikrət Soltan dəvət edilib. (Onlarla yanaşı, filmə Məcid Şamxalov, Rüstəm Kazimov, Georgi Parisaşvilinin çəkildiyi də məlumdur).

Filmin qısa süjeti belədir: Səməd xanın öz hələmdən bir qızı olur. Hərəm uşaq üstündə vəfat edəndən sonra körpəni kənddəki bir qadına tapşırırlar. Burada böyüyən Gülnar öz uşaqlıq dostuna vurulur. Ova çaxan xan doğma qızına rast gəlir və onu tanıyır. Qızını saraya gətirən xanın qəlbində ona qarşı şəhvani duyğular oyanır. Gələnlər geri qaytaran xan qərarını Gülnara deyir. Atasının cəngindən yaxa qurtarmağın mümkünliyindən əlini üzən Gülnar onun qarşısında bir şərt qoyur: dənizin dərin yerində uca bir qala tikdirsə, istədiyinə razı olar. Xan qalanı tikdirir. Tikinti başa çatandan sonra özünü dənizə atmaqdan başqa bir yol görməyən Gülnar sevgilisinin xanı öldürməsindən xəbər tutmur.

1923-cü ilin mayında istehsalata buraxılan, sentyabrın 12-də çəkilişlərinə başlanan «Qız qalası» filminin çəkilişinə hazırlıq oktyabrın davam edib.

Xəbərdə həmçinin, filmin «ciddi tarixi xarakter daşıdığı, dəbdə olan geyimlərdən istifadə olunduğu, qədim Bakının görünüşünün lentə alındığı» da qeyd edilirdi. Qız qalası haqqında əfsanənin təhrif olunduğu bir yana, üstəlik mövzunun melodram janrının tələblərinə uyğunlaşdırılması, Şərq ekzotikası elementləri ilə yüklənməsi, onun bədii dəyərini azaldırdı.

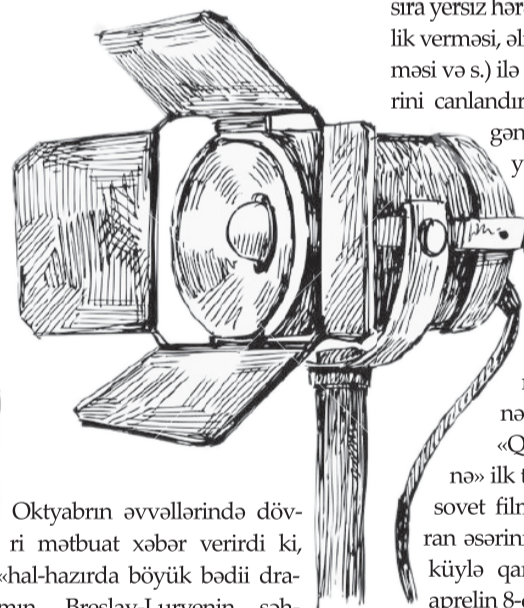
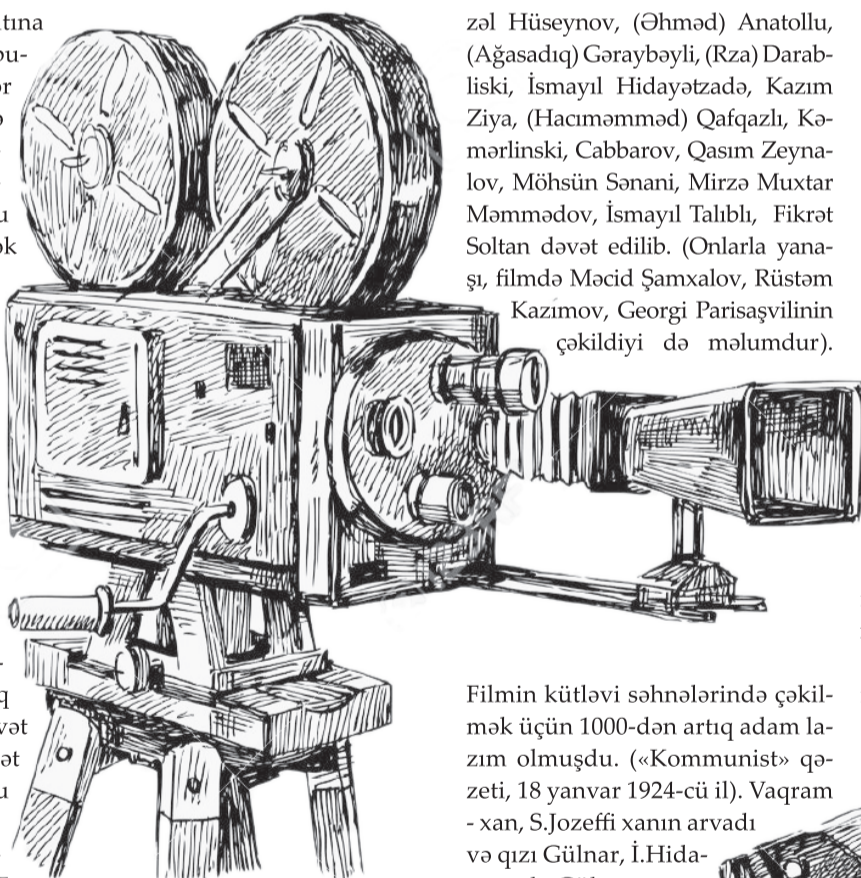
Tədqiqatçı N.Sadıqovun haqlı olaraq qeyd etdiyi kimi, «rejissor V.Ballyuzek Azərbaycan xalqının tarixini, onun mədəniyyətini və məişətini yaxşı bilmədiyindən, mövzunun real traktovkası və milli koloriti, əlbəttə, zəifləmiş, öz-özlüyündə maraqlı olan süjetin bədii ünsürləri ekzotika ilə qarışdırılmışdı». Filmdə bir sıra təsirli səhnələrin (Gülnarın üsyanı və özünü qaladan atması) ustalıqla lentə alınmasına baxmayaraq, süni melodramatik səhnələr (Gülnarın sevgilisi ilə məhəbbət macərası) mövzunun kontekstindən çıxır, kompozisiyanın bütövlüyünə xələf gətirir. Bütün bunlar bir sıra uğurlu detalların və epizodların (təbiət mənzərələri, milli adət-ənənələrlə bağlı detallar, kənd səhnələri, kütləvi epizodlar və s.) estetik təsirinin zəifləməsinə səbəb olur.

Rejissorun səhvlərindən biri də filmi tamamilə Səməd xan obrazının üzərində qurmasıdır. O zaman bir sıra türk lentlərində, eləcə də A.Xanjonkunun filmlərində oynamış V.Papazyana quruluşçu-rejissorun hədsiz diqqəti aktyor ansamblındakı harmoniyanın pozulmasını şərtləndirir. Aktyor bir sıra versiz hərəkətləri (üz-gözüne sərtilik verməsi, əlini tez-tez saqqalına çək-məsi və s.) ilə obrazın xarakter cizgilərini canlandırmağa çalışır. Cəngavər gəncin rolunu ifa edən aktyor İsmayıl Hidayəzadə yaratdığı obrazda teatr elementlərindən qaça bilmir. Xanın hələminin və Gülnarın rolunu ifa edən aktrisa Sofya Jozeffi, ekran duyumuna görə daha peşakar nəzərə çarpır.

«Qız qalası haqqında əfsanə» ilk tammetrajlı Azərbaycan sovet filmi olduğundan, bu ekran əsərinin nümayişi böyük səsküylə qarşılanmışdı. 1924-cü il, aprelin 8-dən ekranlara çıxan lent «Milyon» kinoteatrının elan və afişalarında belə təqdim olunurdu: «Şəkil tamaşaçıları o qədər cəlb edir ki, həmişə özünü elektrikləşdirilmiş sayırısan. Xan qızının əlçatmaz hüdnürlükdən dənizə görünməmiş tullarışı» və s. Məhz filmin peşakarlıq baxımından qəbul olunmaz saydığımız kəmkəsirləri – Şərq ekzotikası, melodramatik epizodlar, cəlbədiçi mövzu – o dövrdə bu ekran əsərinə marağı daha da artırır. Təsədüfi deyil ki, ilk nümayişdən cəmi bir neçə həftə sonra mətbuat xəbər verirdi ki, «Bütün Sosialist Şura Cümhuriyyətləri İttifaqında şöhrət tapmış «Qız qalası» şəklinin miqdarı tələblər varid olduğu üçün artırılmaqdadır».

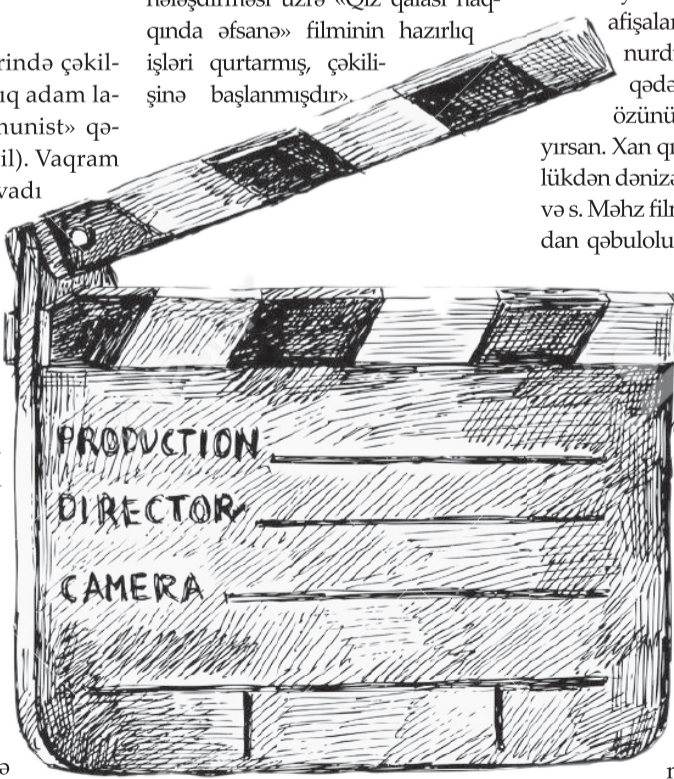
Nəriman ƏBDÜLRƏHMANLI

Sovet Azərbaycanının ilk filmləri

Oktyabrın əvvəllərində dövrü mətbuat xəbər verirdi ki, «hal-hazırda böyük bədii dramın, Breslav-Luryenin səhnələşdirməsi üzrə «Qız qalası haqqında əfsanə» filminin hazırlıq işləri qurtarmış, çəkilişinə başlanmışdır».

Filmin kütləvi səhnələrində çəkil-mək üçün 1000-dən artıq adam lazım olmuşdu. («Kommunist» qəzeti, 18 yanvar 1924-cü il). Vaqram-xan, S.Jozeffi xanın arvadı və qızı Gülnar, İ.Hidayəzadə Gülnarın sevgilisi, İ.Azəri - Vəzir, Ə.Hüseynzadə, R.Darablı, A.Gəraybəyli, H.Qafqazlı - əyan, M.Sənani - döyüşçü rollarını ifa edirdilər. Amma mətbuatda adları çəkilən bir sıra ifaçıların (Kəngərlinski, Cabbarov, A.Hüseynov, İ.Talıblı) adları filmin titrlərində yoxdur.

○ ...Yaza bilməmək mövcudluğumu yox edir. Sanki indi yox, nə vaxt-larsa bir zamanlar yer üzündə yaşamışam. Bu sözləri deyən adam əslində, huşunu itirməlidir, amma mən naməlum səbəblərə görə nə kədərlənir, nə də qayğılanıram.

...Həyatımın yeganə məqsədi yazmaq. Nə vaxtsa əvvəlcədən planlaşdırdığım şeyləri yazırdım. İndi isə ancaq düşüncəyə bilərəm. Amma təbii ki, yaza bilməməyim düşüncə fəallığı azaldır.

...Sözle yazı arasında böyük fərqin olduğunu hesab edirəm. İnsan yazdığını sonra yenidən ya sürətlə, ya da yavaş-yavaş oxuya bilər. Başqa cür desək, müəyyən bir cümlə üzərində nə qədər dayanacağına əvvəlcədən qərar verə bilməzsiniz, çünki cümlədəki çatışmazlığı ilk baxışda görməyə bilərsiniz. Çatışmazlıq bəlkə o cümlədədir, bəlkə ondan əvvəlkində, bəlkə də ən sonuncuda.

Bütün bunlar yazdığınız mətnə müəyyən mənada sehrbaz mətni kimi baxmağınızı, sözləri dəyişməyinizi, mətnin son versiyasını oxuyub, lazım gələrsə, yenidən düzəlişlər etməyinizi tələb edir. Bu, səsyzanla mümkün deyil.

...Bu günə qədər ancaq yazmışam, dəyişilmək üçün artıq çox gecdi. Görmə qabiliyyətim qırx yaşında itirsəydim, vəziyyət bəlkə də başqa cür olardı. Bəlkə yeni yollar tapar, məsələn, bəzi yazıqların istifadə etdikləri səsyzana öyrəşə bilərdim. Amma onun bu gün mənə yazının yaratdığı imkanı verəcəyinə inanmıram. Bir daha xatırladım ki, bildiyim üslub yalnız yazı ilə mümkündür. Bugünkü gənclərin çoxu üsluba məhəl qoymur, insanın, fikrinə dilinə gəlidiyi kimi deməsinin vacibliyinə inanırlar. Bu səbəbdən, səsyzan onlara daha çox lazımdır.

...Hazırda çap olunan kitabların heç birini özüm oxuya bilmirəm. Amma kimlərsə bunları mənə ya oxuyur, ya da danışır, beləcə çap olunan hər şeyi izləyirəm. Simona dö Bovuar mənə çox kitab oxuyub... Ancaq bəzən, məsələn, əsərləri araşdırmaq, tənqid etmək, kitabın qəbul edilmiş prinsiplərə uyğun yazıldığını bilmək üçün başqa adamın oxuması kifayət deyil...

...Mən təkbaşına oxuyub-yazmağa vərdiş etmişəm, yazıçılığın tənhalıq tələb etdiyini bilirəm. İndiki düşüncə vasitələrimizlə hər hansı bir şeyin üstünü örtən pərdənin qaldırılması tənhalıq istəyir.

...Düşünürəm ki, hər bir insan onunla görüşməyə gələn adama ürəyində olanları söyləməlidir. Məncə, insanlar arasındakı münasibətləri təhrif edən hər kəsin özündə nələrisə gizlətməsidir. Lap əvvəldən gizliliyin yerini şəffaflığın tutması-nın tərəfdarıyam. Günlərin birində istər subyektiv, istərsə də obyektiv həyatın hamı üçün tamamilə aydın olduğu zaman iki insanın bir-birindən gizlədəcək sirlərinin qalmaya-cığını indidən beynimdə canlandırırıram. Bədənimizi qarşımızdakı insana əsirgəmədən təqdim edəndə fikirlərimizi gizlətməyimiz düzgün deyil, üstəlik, mənim gözümdə bədənle ruh arasında hər hansı quruluş, təbiət ayır-seçkiliyi yoxdur.

...Bədənimizi hər kəsə hiss etdiririk, həm də bu, yalnız cinsi əlaqə ilə yox, baxışlarımızla, toxunma duyğumuzla baş verir. Siz bədənimizi mənə təqdim edirsiniz, mən də sizə, çünki bir-birimiz üçün bədənlərimizlə varıq. Amma ağıllımızla, fikirlərimizlə eyni şəkildə bir-birimiz üçün mövcud olmuruq.

Başqalarının gözündə həqiqətən mövcud olmaq istəyiriksə, onlara düşüncələrimizlə, ağıllımızla toxunmalıyıq. Dil yalnız sözləri deyir.

...Qapanmaq, bütün fikirlərin qarşı tərəfə çatdırılmasını çətinləşdirir, çünki başqasının beynindəki fikirlərə çatma bilmək üçün onun prinsiplərinin bizimlə nə dərəcədə yaxın olduğunu bilmirik. Bu prinsiplər müəyyən nisbətə aydınlaşdırıla, müzakirə oluna bilər, amma qarşıma çıxan hər kəslə hər şeyi müzakirə edə bilərəm fərziyyəsi doğru deyil. Bunu sizinlə edə bilərəm, amma qonşu ilə, ya da yoldan keçən bir adamla edə bilmərəm. Çox inad göstərsəm, sona qədər mübahisə etməkdənsə, danışmağı üstün tutar.

Demək ki, əslində, inamsızlıqdan, nadanlıqdan, qorxaqlıqdan əmələ gələn, "ya qarşımdakına güvənmirəm, ya da çox az güvənirəm" kimi içimdə gizli qalan bir hissə var. Belə ki, qarşıma çıxan istənilən şəxslə hər şey barədə danışmıram, amma əlimdən gəlidiyi qədər şəffaf və səmimi olmağa çalışıram. Çünki içimizdəki həm bizə, həm də başqalarına qaralıq görünən tərəfin ancaq onlara səmimi və şəffaf olmağa çalışdığımız zaman aydınlığa qovuşacağına inanıram.

...Yazıda şəffaflığın və səmimiyyətin ən ucqar nöqtəsinə çatmağa çalışmışam. Amma Simona dö Bovuarla, başqalarıyla, bu gün burada sizinlə keçirdiyim gündəlik söhbətlər var ki, bu zaman danışarkən əlimdən gəlidiyi qədər açıq, düzgün, səmimi olmağa, həyatımı tamamilə təqdim etməyə, ya da ən azından buna cəhd etməyə çalışıram. Amma hamı kimi mənim də demək istəmədiyim qaranlıq tərəfim var.

...Mən bildiyim şeylərdən bəhs edirəm. Həmişə bir növ kiçik, dilə gətirilməyən məqam var ki, bu barədə başqalarına demək istəmirsiniz. Bildiyiniz kimi, insan hər şeyi demir. Lakin mən öləndən, bəlkə siz də öləndən sonra insanlar özlərindən getdikcə daha çox bəhs edəceklər, bu da böyük dəyişikliyə imkan verəcək. Digər tərəfdən, bu dəyişikliyin əsl inqilabla sıx bağlı olduğuna inanıram. İctimai vəhdət üçün insanlar bir-birləri ilə vəhdət təşkil etməlidirlər. Yaşadığımız dövrdə bu, baş verə bilməz, çünki insanlar arasındakı iqtisadi, ictimai əlaqələr, təhsil və dünyagörüşü səviyyəsi eyni deyil. Məncə insanlar arasındakı keçmiş və bugünkü toqquşmaların əsası olan maddi qıtlıq aradan qalxan zaman bu vəhdət yaranacaq. O zaman da yeni ziddiyyətlər ortaya çıxacaq. Əgər dünyanın bircə guşəsində belə barabərsizlik və ayır-seçkilik davam edərsə, onların doğuracağı qarşılıqlı yarıdan ictimai vəhdətdə yaşayan cəmiyyətlərə sıçrayacaq.

...Bir zamanlar siyasi vəsiyyətnaməmi əvəz edəcək, həyat hekayəmin davamı olacaq, sonradan imtina etdiyim uzun bir hekayə yazıb o günə qədər düşüncələrimi birbaşa demək istəyirdim. Bu hekayədə zehni quraşdırma (fiction) çox az yer tutmalıydı. Oxucunun: "Burada izah edilən Sartın özüdür" deyəcəyi bir obraz yarıdacaqdım. Oxucunun təsəvvüründə roman qəhrəmanı ilə müəllif yüz faiz üst-üstə düşəcəkdə, amma qəhrəmanı anlamağın ən yaxşı yolu məndən ona keçən cizgiləri axtarmaq olacaqdı. Etmək istədiyim bu idi.

Dedikilərim indiki dövrdə yazı sənətinin əsasını təşkil edir. Çünki özümüzü çox az tanıyırdıq və xarakterimizi sona qədər əks etdirə bilmirik. Bu səbəbdən bizim üçün ən doğru yazı üslubu bu ola bilər: "Qələmi əlimə aldım. Adım Sartrdır. Bunlarsa düşüncələrimdir".

...Yaşadığımız dünyada fərd və şəxs anlayışlarını silib yalnız obyektiv həqiqətlərə kifayətlənmək olardı. İnsan subyektiv həqiqəti kənara qoyub obyektiv həqiqətlərə malik ola bilər. Amma bu gün cümlələrimizi belə başlaya bilmirik. Çünki özümüzü kifayət qədər tanıyırdıq.

...Müəllifin qələmindən çıxan mətn dünyadan obyektiv varlıq kimi söz açanda, eyni zamanda ona qarşı çıxan, onunla zidd olan subyektiv varlığa da işarə etməlidir. Müəllif onların yaratdığı bütövlüyün üstünü örtən pərdəni sonuna qədər qaldırmağa çalışmalı, hər ikisini daima nəzərində saxlamalıdır.

...Danışmaq dili ilə yazı dilindəki qədər deyə bilmərik. İnsanlar danışmaq dilindən istifadə etməyə vərdişkar deyil. Bu gün ən dərin söhbətlər ancaq ziyalılar arasında olur. Bu, ziyalıların həqiqətə digər insanlardan daha yaxın olduğu mənasına gəlir. Bu, sadəcə ziyalıların digər insanların hələ ki bacarmadıkları işi görmələrinə, yəni həm özlərini, həm də onları başa düşmək üçün müəyyən bir nöqtəyə qədər irəliləmələrinə köməklik edir.

...Düşüncə sistemim hər şeyi qavrayıb təsvir etmədiyi zaman ondan kənara çıxmalı olurdu. Sözügedən sistemi özüm qurduğuma görə, hara qaçsam da, yəni-dən sistemin daxilinə düşürdüm. Ona görə də həqiqətin bu sistem xaricində olmadığını özlüyümdə yəqin etmişəm. Onun dərinliyindəki gizli həqiqətə birbaşa çatmasam da, mənə müəyyən mənada etibarlı olduğunu göstərmişəm.

Həqiqət sonsuzdur. Amma bu, bizim bir sıra həqiqətləri əldə edə bilməyəcəyimiz mənasına gəlir. Əgər vaxtında o uzun hekayəni yazsaydım, öz subyektiv həqiqətimə yaradanda tələmin də köməyi ilə, bir neçə həqiqəti aşkar edə bilərdim. Həm də bu, yalnız mənimlə yox, eyni zamanda məni əhatə edən dövrlə bağlı həqiqətlər ola bilərdi.

O illərdə yazmağa başladığım "Dialektik zəkanın tənqidi", məni özünə bağladı və demək olar ki, bütün vaxtımı aldı. Gündə iyirmi həb çeynəyib on saat dayanmadan işləyirdim. Çünki o kitabı mütləq şəkildə yazmalı olduğuma inanırdım.

Bu, Macarıstan hadisələrinin baş verdiyi və kollektivçilərlə (kommunistlərlə) aramdakı bağların zəiflədiyi günlər idi. Partiyayla əlaqəmi kəsməyəm də, özümün sürgün olunmuş kim hiss edirdim. Sol tərəkükdən qopmaq, ya sağa meyil etmək, ya da hələlik gözləmə mövqeyi tutmaq demək idi. Çünki insan bu qopma nəticəsində kollektivçilərin qadağan etdiyi məsələlər haqda düşünməyə məcbur olur.

"Dialektik zəkanın tənqidi"ni yazanda təkə Kommunist Partiyasının düşüncə üzərindəki təzyiqi ilə yox, eyni zamanda öz düşüncələrimlə də hesablaşmalı oldum. "Dialektik zəkanın tənqidi" bir marksistin kollektivçilərə qarşı yazılmış kitabdır. Həqiqi marksizmin kollektivçilər tərəfindən təhrif edildiyinə, yanlış yola çəkildiyinə inanırdım. Bu gün isə tam əminliklə eyni şeyi deyə bilmərəm.

Mən işin əsas hissəsinin bu günə qədər yazdıklarımın olduğuna inanıram. Öz-özümə deyirəm ki, geridə qalanların üzərində dayanmağa dəyməz, onlar təfərrüatdır. Hər hansı bir mövzuda roman yazmaq arzusunə düşüb, sonradan əl çəkdiyimiz kimi.

Tərcümə edən:
NƏRİMAN

Jan Pol Sartr:
"Deyə biləcəyəm
hər şeyi demişəm..."

Bu səhifəni uşaqlar, yeniyetmələr üçün hazırlamışıq. Amma bu, heç də o anlama gəlməsin ki, səhifəmizi oxuyarkən böyüklər zövq almayacaq. Mütləq alacaqlar, çünki elm öyrənmək, savad almaq insanın əbədi, həmişəcavan arzularındandır. Bəşəriyyət zaman-zaman adamları iki yerə bölüb: savadlılara və bisavdlara. Bütün sivilizasiyalar ona görə sivilizasiya olub ki, içindəki savadlı kəsim, düşünüən insanlar artıb, fərqli bir mədəniyyət yarada bilib. Müasir dövrdə elmə, biliyə can atmaq daha vacibdir, çünki dünənə kimi qarşımızda bir sirr olaraq qalan çox mətləblər artıq çözümlə-çözülə gedir, bildiklərimiz artır, bilmədiklərimiz azalır. Amma nə qədər öyrənsək də, bilmədiklərimiz bildiyimizdən qat-qat çox olaraq qalacaq. Səhifəmizi müntəzəm izləsəniz, minlərlə mürəkkəb sualın sadə cavabını tapacaqsınız. Bu mətləblərin əksəriyyəti ilə orta məktəbdə rastlaşmışıq, amma təəssüf ki, dərslərimizin, nədənsə həmişə qəliz olan elmi dili ucbatından çox şey əxz edə bilməmişik. Biz heç də o iddiada deyilik ki, "Hər suala bir cavab" rubrikamızı izləyə-izləyə savadlanacaq, alim olacaqsınız. Məqsəd uşaqlarımızın dünyagörüşünü genişləndirmək, onları həmişə diqqət mərkəzində olan maraqlı həmsöhbətə çevirməkdir.

İlqar ƏLFİ

Payız gələndə, hava soyuyanda isə sağ qalmış kəpənəklər böyük geriyə dönrək göydə uzunluğu 20 kilometrə çatan bir sürü əmələ gətirirlər. Danaida kəpənəkləri hər il eyni marşrutla miqrasiya edirlər.

Milçəklər nə yeyir?

Özlərinin xırda ölçülərinə görə (100 yetkin milçəyin çəkisi 25-30 qram olur) adi otaq milçəyinin böyük miqdarda qidaya ehtiyacı olmur deyə, onlar hər yerdə lazım olan qədər qida tapa bilirlər. Otaq milçəkləri quru qida yemir, çünki onu çeynəmək üçün alətləri yoxdur. Milçəyin ağzı yalnız duru qidaları sümürməyə uyğunlaşdırılmışdır. "Dil" rolunu onun fil xortumuna bənzərən xortumu oynayır. Onun da ucu iki yerə ayrılıb və bu kanallar maye qidaları sümürmək üçün boru kimi işləyir.

Hər suala

Yer üzündə neçə növ həşərat var?

Planetimizdə neçə növ həşəratın yaşadığından xəbəriniz var? 2 milyondan 4 milyona qədər! Alimlər həşəratların 625 minini tədqiq ediblər və praktiki olaraq bütün həşəratların təfsir olunacağına qəti ümid yoxdur. Canlıların heç bir növündə belə rəngarənglik olmur.

Əgər yer üzündə yaşayan həşəratların absolyut sayını bilməyə çalışsaq, insan şüuru alınan rəqəmləri qiymətləndirməkdə aciz qalacaq! Planetimizdə yaşayan həşəratların təqribi sayını hesablamağın yeganə məqbul yolu 1 kvadratmetr nəm torpaqda onların sayını bilməkdir. Bu rəqəm təxminən 500-2000 arasında dəyişir.

Beləliklə, bir hektar normal torpaqda 10 milyona yaxın həşərat olur. Onların əksəriyyətini insan gözüylə görmək mümkün deyil. Bu həşəratlar həqiqətən mikroskopik ölçülərdədir. Və onların yalnız bir neçə min növü insanı o dərəcədə narahat edir ki, bu məxluqlara nəzarət etməyə cəhd göstərməli olur. Əgər dərindən düşünsək, görürük ki, insan həşəratların mühasirəsindədir, amma onların nə qədər olduğunu təsəvvür belə etmir!

Həşəratların böyük bir qismini iki şey birləşdirir: onların bədəni üç hissəyə bölünüb və adətən, altı ayağı olur. Amma müəyyən istisnalar da var.

Mənənə nədir?

Mənənə (yaxud, başqa sözlə desək, bitki biti) yaşıl və qəhvəyi çalan, uzunluğu 6 millimetrdən çox olmayan həşəratdır. Onlar o qədər sürətlə artırı ki, əgər təbii düşmənləri bu həşəratları məhv etməsəydi, yer üzündəki bütün bitkiləri yeyib qurtarardılar! Mənənəni bütün bitkilərin yarpaqlarında, gövdələrində, köklərində görmək olur. Bu həşəratlar çox vaxt meyvə ağaclarına, gül-çiçəyə, tərəvəzə və taxıl bitkilərinə ciddi ziyan vururlar. Onların çox kiçik başlarında güclü ağzı, yaxud xortumu olur. Mənənə bu xortumla yarpağı deşir və onun bütün şirəsini sümürür. Bundan sonra bitki solur və çox vaxt məhv olur.

Mənənənin həyatının ən qəliz detalları onun bədəninə şirin şirə ifraz olunmasıdır. Bu şirəyə "bal şehi" deyirlər, qarışqalar isə bu mayeni həvəslə içir. Ona görə də qarışqalar mənənəni tutur, onların qayğısına, əsl fermer öz inəyinin qayğısına qalan kimi qalırlar. Mənənəni öz yuvasına gətirən qarışqa onu kifayət qədər yemlə təmin edir və ciddi-cəhdlə qoruyur. Qarışqa öz "inəyini" sağmaq istəyəndə, onun qarnını bığcqları ilə sıgallayır və həşəratın qarnının kənarlarında xirdə şirə damcıları görünür və bu damcıları qarışqalar ləzzətlə içir. Adamlarınsa mənənəni qorumaq üçün heç bir əsası yoxdur deyə, onların üzərinə kimyavi maddələr püskürdüb öldürür.

Kəpənək nə yeyir?

Bildiyiniz kimi, kəpənəyin həyatı bir neçə dövrdən keçir. Əvvəlcə, yumurta, sonra tırtıl, sonra barama (barama bütün qışı yatır) olur və nəhayət, baramadan kəpənək çıxır. Kəpənəyin həyatında bir dövr var ki, bu zaman o, daha çox yeyir. Bu o vaxt olur ki, həşərat tırtıl dövrünü yaşayır. Bəzi kəpənək növləri üçün tırtıl dövrü onların, ümumiyyətlə, nəyə yediyi yeganə dövrüdür. Tırtıl yeyə-yeyə ölçülərini böyüdür – o vaxta qədər ki, onun dərisi partlayır və yerində yeni dəri əmələ gəlir. Beləcə, bir neçə dəfə davam edir. Və üstündən neçə həftə keçəndən sonra tırtıl əvvəlki ölçülərindən dəfələrlə iri olur.

Amma kəpənəklərin bədəni qida qəbul etməyə uyğundur: onların başı, sinəsi, qarnı var. Yəni kəpənəklərdə ağız əvəzinə xortum olur və bu xortum yemək vaxtları arasında qatlanmış vəziyyətdə qalır – lap saat yayı kimi. Bu xortum çiçəyin dərinliyinə işləyə bilir və onun nektarını çəkir.

Gecə kəpənəklərində xortumun uzunluğu 15-20 santimetərə çata bilər. Odur ki, belə bir xortum iri, lüləşəkilli güllərin də nektarına çata bilər. Bəzi kəpənəklərin xortumunun ucunda kəsicə dişlərə bənzər bir şey olur. Kəpənək onun vasitəsilə meyvələri deşib şirəsini içə bilər.

Kəpənəklər miqrasiya edirmi?

Quşların miqrasiya etdiyini, yəni bəlli bir mövsümdə başqa diyarlara uçmasını hamı bilir. Amma çoxlarının xəbəri yoxdur ki, kəpənəklər də miqrasiya edir. Buna misal kimi, hər il Meksikadan Kaliforniyaya səyahət edən kəpənəkləri göstərmək olar. Elə həmin ailədən olan kəpənəklər Aralıq dənizindən ötürək Afrikadan Avropaya gəlirlər. Miqrasiya zamanı göydə eyni anda minlərlə, milyonlarla kəpənək görmək mümkündür.

Köçəri kəpənəklərdən ən məşhuru danaida kəpənəyidir. O, Meksika körfəzi sahillərində və digər cənub əyalətlərində qışlayır. Yazda cavan dişilər yumurtalarını süd kimi şirə ifraz edən bitkilər üzərində qoyurlar. Bu bitkilərin yarpaqları yumurtdan çıxan tırtıllar üçün əla qidadır. Kəpənəklər böyüyəndə, bir qədər şimala köç edirlər. Orada həşəratlar cütləşir və elə həmin bitkilər üzərində yumurtlayırlar – həmin vaxt o bitkilər artıq şimalda da yetişir. Bu miqrasiyanın çox maraqlı bir növüdür, çünki bir neçə ay ərzində danaidaların bir neçə nəslini bir-birini əvəz edərək getdikcə daha şimala köç edib südləyən, yaxud ona qohum olan başqa bitkiləri axtarırlar.

Beləliklə, yayın axırlarında Kanadaya çatan kəpənəklər köç prosesini başlayanlar yox, onların xələfləri olur.

Şimşək çaxması ərafəsində otaq milçəklərinin adamı dişləməsi haqda geniş yayılan fikirlər yanlışdır. Bunu deyənlər adi milçəkləri başqa milçəklərlə, məsələn, peyin milçəkləriylə, çöl milçəkləriylə səhv salanlardır. Bu milçəklər qan sorur deyə, insanı da dişləyir. Lakin əgər otaq milçəkləri adamı dişləmirsə, bəs onda niyə onu bu qədər təhlükəli sayırlar? Məsələn bundadır ki, onların xüsusi bəlişçiləri olan pəncələri və bədənləri tükcüklərlə örtülüdür, dillərini isə yapışqanlı selik örtür. Bu o deməkdir ki, milçəyin bədəninə daim toz, kir yapışır. Otaq milçəkləri isə yeni hər yerdə, o cümlədən zibil qalaqlarında, tullantı sularında, çirkablarda axtardığından, onlara yapışan tozda müxtəlif xəstəliklərin törədici olan bakteriyalar var ki, milçək bizim qidamıza qonandan sonra orqanizmə düşə bilər.

Milçəklər necə doğulur?

Hamıya bəllidir ki, milçəklər xəstəlik daşıyıcısıdır. Milçəklərin doğulduğu və həyatının çox hissəsini keçirdiyi məkanlar zibilxanalar, bakteriyaların inkişafı üçün əlverişli olan başqa bu kimi yerlərdir. Faktiki olaraq, bu nəm, çürüməkdə olan materialda milçəklərin çoxalması üçün ən münbit məkandır. Burada dişilə milçək ağ yumurtalar qoyur (onların ölçüsü 1,2 millimetrdən yaxın olur), onlardan nazik, qurudabənzer, ayaqsız sürfələr çıxır.

Bu mərhələ milçəklərin "qidalanma" mərhələsidir. Beş, yaxud altı gündən sonra sürfənin dərisi qalınlaşır, qəhvəyi çalmağa başlayır və milçəyin həyatı dinc mərhələyə keçir: sürfə baramaya çevrilir.

Daha 5-6 gündən sonra baramanın qabığından milçək çıxır. Milçəklərin xəstəlik daşıyıcısı olmasına görə insan onlarla daimi mübarizədədir. Milçəyi öldürməyin ən yaxşı zamanı ya qışda, ya da erkən yazdadır. İlin soyuq çağlarında milçəklər, qaranlıq guşələrdə gizlənir və daim ac olurlar. Ona görə də onları öldürmək qat-qat asanlaşır.

Milçək tavanda necə yeriyyə bilər?

Özünün bütün ziyanlarına baxmayaraq, milçək heyran qalmalı məxluqdur. Adi otaq milçəyinin iki dənə iri qəhvəyi gözü olur ki, onların hər biri öz növbəsində minlərlə xırda linzadan ibarətdir. Belə gözlərə "mürəkkəb" gözlər deyirlər.

bir cavab

Bundan savayı, milçəyin başının lap üstündə daha üç "sadə" göz olur. Bu gözlər dik yuxarı baxır və onları yalnız böyüdücü şüşə altında görmək mümkündür. Otaq milçəyinin bıçığıları iybilmə orqanı kimi işləyir. Bu bıçığıqlar qoxunu çox uzaq məsafədən duya bilir.

Milçəyin ağzi bizim dil hesab etməyə öyrəndiyimiz orqandan formalaşmış, lakin bu həşəratın ağzının bütün hissələri uzun xortumda cəmləşib. Bu xortumla milçək şirə çəkir. Milçəyin bədəni üç hissədən ibarətdir: baş, sinə və qarın. Qanadlarının dalında iki dənə xırdaca şiş var ki, bu, ona uçuş zamanı müvazinətini saxlamaq üçün gərəkdir. Zolaq-zolaq sinəsində üç cüt ayağı var. Hər ayaq beş hissəyə bölünür ki, onların sonuncusu pəncədir.

Milçək pəncəsinin alt hissəsindəki iki dırnaqcığın üzərində yeriyyir. Bu dırnaqcıqların altındakı yapışqanlı bəlişciqlər ona imkan verir ki, tavanda, başaşağı gəzə bilsin!

Daha bir maraqlı fakt: Demə, milçəyin bütün həyatı doğulduğu yerin həndəvərindəki 100 metrlik məsafədə keçir.

Arılar qışda necə olurlar?

Arıların min müxtəlif növü var, ona görə də bu müxtəlif növlərin davranışı bir-birindən çox fərqlənir. Lakin bizi, əsasən iki şey daha çox maraqlandırır: onlar balı necə əmələ gətirir və "ictimai" məxluq olan arılar öz həyatlarını necə təşkil edir. Balın istehsal prosesi zamanı arı çiçəkdən-çiçəyə uçub nektar içir və sonra onu özünün həzm aparatının bir hissəsi olan, mədədən qabaqda yerləşən, amma ondan tam ayrı olan kisəvari bir orqanda, başqa sözlə desək, bal torbasında evinə daşıyır. Nektarın bala çevrilmə prosesinin ilk mərhələsi elə həmin kisəcikdə baş verir. Nektardakı şəkər orda kimyəvi dəyişmələrə məruz qalır.

Nektar bala çevrilmədən əvvəl arılar ondakı suyun çox hissəsini buxarlandırırlar.

Qışda arılar temperaturun 7 dərəcədən aşağı enməsinə imkan vermirlər. Topladığı bal, arılar tərəfindən yanacaq kimi istifadə olunur – onu yeyərkən arıların bədəni temperaturu artır, bu istilik də temperaturun normallaşmasına kömək edir.

Qurdlar hansı ailəyə aiddirlər?

Alimlər qurdların nə olduğunu dəqiq söyləməkdə acizdirlər. Onları daha çox uzun bədənlilik, onurğasız, sürünməyə qadir və baş tərəfi qismən bədənin qalan hissəsindən fərqlənən məxluqlar kimi təsvir edirlər. Onların ən mühüm cəhəti bədənlərinin iki eyni hissəyə - sol və sağ hissələrə ayrılma bilməsidir. Odur ki, sizin rastınıza belə əlamətlərə malik heyvan çıxsa, bilin ki, qarşınızdakı qurddur. Qurdların ölçüsü mikroskopik nümunələrdən lap nəhənglərinədək (uzunluğu 12 metrədək) dəyişir. Qurdlar həm şəffaf, həm də tünd-qəhvəyi, yaşıl və qırmızı ola bilər.

Onlardan bəziləri sərbəst yaşayır, bəziləri isə parazit həyat tərzi keçirir. Parazit qurdlara it və insan kimi onurğalıların bağırsağında yaşayan lentvari qurdlar aiddir. Bizquyruqlar böyük qrup olan sapvari qurdlar qrupunu əmələ gətirir. Bu qurdlar ölçülərinə görə bir-birindən çox fərqlənir – gözlə zorla seçilənlərdən, uzunluğu bir neçə metrədək olanlara qədər.

Trixinella bizquyruqları, rıştı və adi askaridlər ən təhlükəli qurdlar sayılır. Onlar bəzi heyvanlar və insanlarda ciddi xəstəliklərə səbəb ola bilər. Bizim yaxşı tanıdığımız yağış qurdları isə çox faydalıdır, çünki torpağı deşərək onu boşaldır, bitkilərin oksigenlə təmin olunmasına şərait yaradır.

Siçovullar ziyanvericidirmi?

Bəşəriyyətin bütün tarixi boyu insan yalnız bir heyvanla çox böyük səylə, ən qəddar vəsitələrdən istifadə etməklə barışmaz mübarizə aparıb. Bu heyvan siçovuldur! Siçovulların əksər növlərinin tamamilə zişansız və maraqlı heyvan olmasına baxmayaraq, bu dəstənin iki üzvü – qonur və qara siçovul bütün ailənin adını ləkələyir. Yaxşı, bəs insanlar siçovullarla nəyə görə mübarizə aparır?

Məsələ bundadır ki, bu heyvanlar hər il milyonlarla ton qiymətli taxıl məhsullarını məhv edir, ev quşlarının yumurtalarını yeyir, yaşayış məskənlərində, gəmilərdə ərzağı korlayaraq, adamları çətinliyə salırlar. Evlərdə, binalarda baş verən yanğınların xeyli hissəsi qaz borularını, elektrik naqillərini izolyasiyasını didib-tökən siçovullara görə baş verir. Onlar bundan başqa döşəmələri, mebelləri korlayır və üstəlik, cürbəcür xəstəliklər, o cümlədən bizim günlərdə, xoşbəxtlikdən az rast gəlinən taun kimi dəhşətli bir bəla yayırlar.

Şəhərlərdə siçovulların sayı, hesablamalara görə adamların sayından az deyil, kəndlərdə isə hər adama 3-4 siçovul düşür. Onlar divara dırmana, yerin altına girə bilər, evdə, küçədə, və nəm yerdə rahatca yaşayır. Adətən, tərəvəzlərə üstünlük verən siçovullar əslində hər şey yeyir. Bu heyvanlar harda desən yaşaya bilməsinə, nə desən yeməsinə görə sürətlə artır, çoxalır. Bir sözlə, siçovullara nəzarət etmək mümkün deyil. Onun dişisi ildə 10-dək bala verə bilər ki, onların hər biri artıq 4 aydan sonra tam yetkinləşərək nəsil verir!

Qara siçovulların vətəni Kiçik Asiya və bəzi Şərqi ölkələridir. Avropaya bu siçovullar Fələstindən qayıdan səlibçilərlə "gəliblər". Qonur siçovullar isə əvvəllər Mərkəzi Asiyanın çöllərində yaşayırdılar və onların kütləvi köçü, yəqin ki, Roma İmperiyası dönməsinin əvvəllərində başlayıb. Qara siçovullar kimi onlar da dünyanın hər yerinə gəmilərin anbarlarında gedib çıxıblar.

İndi siz artıq bilirsiniz ki, siçovulla mübarizə aparmasan, onların vurduğu ziyanın öhdəsindən heç cür gəlmək olmaz. Amma siçovulun daha bir növü də var, gəlin bir qədər də ondan danışıq.

Siçovullar özlərini yeni şəraitə ən asan uyğunlaşan heyvan kimi göstəriblər. Onlar da insanla birlikdə yaşayan başqa gəmirici siçan kimi çox populyar ev heyvanlarına çevrildi və onları sırf bu məqsədlə yetişdirməyə başladılar. Təbii ki, ev siçovullarının çoxaldılması üçün adi vəhşi siçovullardan heç vaxt istifadə etməyiblər, baxmayaraq ki, onlar rənglərinə, bəzi davranışlarına görə qohumdurlar.

Ağ siçovullar faktiki olaraq, qonur siçovulların albinosudur. Albinos - dərisinin və tükünün pigmentasiyası pozulmuş canlılara deyirlər. Ən yaxşısı ev siçovullarını qəfəsdə saxlamaqdır, amma həmin qəfəs kifayət qədər iri olmalıdır. Siçovul saxlanan qəfəsin içində "ikinci mərtəbəyə" aparılan maili yol düzəltmək məsləhətdir. Bir də təbii ki, bu məqsədlə dəmir qəfəslərdən istifadə etmək daha yaxşıdır, çünki heyvan qəfəsindən bezəndə ağac barmalıqları asanlıqla gəmirib azadlığa çıxır.

Ev siçovulları elə də tələbkar deyil və onlar üçün ən yaxşı qida döyülmüş yulaf quş yemini qarışığıdır. Ev siçovullarının ömrü 2-3 ildir.

Kubada 14-cü Beynəlxalq Gitara festivalı başlayıb

Aprelin 18-də Kubanın paytaxtı Havanada XIV Beynəlxalq Gitara festivalı start götürüb. Rusiya, Kosta-Rika, Meksika, İspaniya, Rumıniya və Kubadan olan sənətlilər Havanada toplaşblar. Ekspertlər müsabiqənin əhəmiyyətindən danışaraq, onun "böyük səhnəyə" vəsiqə qazandırdığını vurğulayıblar.

Festival məşhur kubalı gitaraçılar Marko Tamayo və Xoakin Klerçin çıxışı ilə açılıb. Daha sonra dirijor Enrike Peres Mesin rəhbərlik etdiyi Kuba Milli Simfonik Orkestrinin müşayiəti ilə Havana Milli Teatrında gitara və simli musiqi alətləri üçün Antonio Vivaldinin "Re-major" əsəri və iki gitara üçün nəzərdə tutulmuş Xoakin Rodriqonun "Konsert-madriqal" adlı konserti təqdim edilib.

Festivalın fəxri qonaqları arasında məşhur ispan ifaçıları Anabel Montesinos, David Martines, Xaume Torrenta, Eduardo İnestal, braziliyalı gitaraçı Fabio Zanon, amerikalı pianoçu Antoni Spayrı və başqaları var.

Festivalda birinci yer üçün 5, ikinci yer üçün 3 və üçüncü yer üçün 2 min ABŞ dolları məbləğində mükafat müəyyən edilib. Festival aprelin 24-də başa çatacaq.

Oxucuların nəzərinə

Tərcümə Mərkəzinin nəşr etdiyi (Xuan Rulfo – "Pedro Paramo", Matilda Urrutia – "Pablo Nerudayla yaşanan ömür", "Latın Amerikasının romanı", "Xilas yolunun yolçuları", "Bəşəri poeziya", Ernest Heminqvey – "Qadınsız kişilər", Akutaqava Rünoske – "Tanrıların istehzası", Jasmina Mixayloviç – "Xəzər dənizinin sahillərində", "Serbcə-Azərbaycanca lüğət", "Sözün Aydını", Oljas Süleymenov – "Az-Ya", "Candles (101 verses)" (şeir antologiyası), "Çexovdan Markesə qədər", "Modianonun seçilmiş əsərləri", "Boliviya gündəliyi", "Bizim həyatımız - bir şəhər damlası" "7 pyes") kitabları şəhərin aşağıdakı kitab mağazalarından əldə edə bilərsiniz.

- Akadem. Kitab mağazası
- Kitab klubu mağazası
- Akademiya Kitab Mərkəzi
- Kitabevim.Az mağazası
- (28 may metrosu ətrafındakı kitab mağazaları)

Coan Roulinqin ən sevimli personajının adı məlum oldu

Bu günlərdə "Harri Potter" in müəllifi, yazıçı Coan Roulinq özünün "Twitter" hesabında, nəhayət ki, ondan tez-tez və ən çox soruşulan sualı cavablandırıb. Pərəstişkarlarının çoxsaylı suallarından sonra Roulinq "Harri Potter" əsərindəki ən sevimli personajının "Hoqvarts" məktəbinin direktoru Albius Dambldor olduğunu bildirib.

Maraqlıdır ki, baş rolda Eddi Redmeynin çəkildiyi yeni "Fantastik yaradılmışlar və onların məskəni" filmində də Dambldor yad edilir. Filmin ssenarisini də Roulinq yazdığını nəzərə alsaq, bu istinadların hardan qaynaqlandığı oxucular üçün daha aydın olacaq.

İsveçrənin Lozanna şəhərində, Lozanna gölü ətrafında məşhur komediya ustası Çarli Çaplin muzeyi açılıb. Muzey böyük aktyorun ömrünün son 25 ilini keçirdiyi Manuar de Ban mülkündə yerləşir. Muzeyin yaxınlığında olan parkda isə Ç.Çaplinin şəxsi həyatını əks etdirən sərgi açılıb. Sərgidə aktyorun şəxsi əşyaları, fotosəkilləri, əlyazmaları, ailə arxivindən olan materiallar, filmlərin afişası, yaratdığı qəhrəmanların mum fiqurlarından ibarət ekspozisiyalar nümayiş olunur.

Ekspozatlar tamaşaçıları nəinki Çaplinin yaradıcılığı, həm də ümumilikdə kino aləmi ilə tanış edir. Muzeydəki zallardan birində aktyorun çəkildiyi "Yeni dövr" və "Qızıl xəstəliyi" filmlərinin dekorasiyası da yerləşdirilib. Muzey kompleksinə, həmçinin, montaj otağı və kinozal daxildir. Kinozalda Çaplinin filmləri göstərilir. Maraqlısı budur ki, Çaplin muzeyi statik muzey ideyasından tamamilə uzaqdır. Aktyorun oğlu, Çaplin Muzey

Fondunun prezidenti Maykl Çaplinin dediyinə görə, "bu muzeyin statik olması kinematografin ruhuna da zidd olardı. Ekspozisiyası hərəkətdə olan bu muzey özü də sanki Çarli Çaplinin qəhrəmanlarından biridir".

İsveçrədə Çarli Çaplin muzeyi açılıb

Şekspir vatanından kənarında daha məşhurdur

Bu günlərdə dünyaya mətbuatında yer alan maraqlı xəbərlərdən biri də Şekspirə bağlı keçirilmiş sorğunun nəticələri olub. Sorğu 15 ölkədə, 18 min adam arasında aparılıb. Sorğunun nəticələrindən məlum olub ki, Şekspiri ən az öz vətəninə sevirlər. Sorğu Şekspirin vəfatının 400 illiyi ilə əlaqədar "Britaniya Birliyi"nin sifarişi ilə "YouGov" sosioloji xidməti tərəfindən keçirilib.

Respondentlərin 65 faizi Şekspirin əsərlərini sevdiyini və başa düşdüyünü bildirib. Onlar dramaturqun əsərlərini indi də aktual sayırlar. Avstraliya və ABŞ da daxil olmaqla, digər ingilisdilli ölkələrdə bu göstərici Britaniyadan daha yüksək olub. Şekspiri ən çox sevən və oxuyan ölkələr arasında Çin, Türkiyə və Meksika da var.

"Britaniya Birliyi"nin regional direktoru Rozmari Xilxorst deyib: "Ölümündən 400 il keçməsinə baxmayaraq, Şekspirin əsərləri bu gündə insanların maariflənməsində əhəmiyyətli rol oynayır." Əsərləri dünyanın 80 dilinə tərcümə edilmiş Şekspirin bədii irsi 38 pyes və 154 sonetdən ibarətdir.

Hazırladı: NARINGÜL